

Lunds universitet
Institutionen för nordiska språk
Svenska Språklig inriktning
D-uppsats
Carola Mikaelsson
Vt 2007
Handledare: Marit Julien

Jämställt språkbruk i jämställdhetsplaner?

**En språklig granskning och jämförelse av riksdagspartiernas
jämställdhetsplaner**

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
1. Inledning.....	3
1.1. Syfte	6
1.2. Material och metod.....	7
1.3. Hypotes.....	9
1.4. Begreppen kön och genus	10
1.5. De kartlagda aspekterna	11
1.5.1. Pronomenbruk	11
1.5.2. Förekomst av titlar och könsneutrala eller könsbundna personbeteckningar.....	12
1.5.3. Förekomst av böjning av adjektiv i naturligt genus	13
1.5.4. Förekomst av ord och ordkombinationer som <i>kvinnor, män</i> och <i>man och kvinna</i> 14	
1.5.5. Omskrivningar för att kringgå till exempel pronomenbruk	15
2. Språklig granskning av analysmaterialet	16
2.1. Innehållslig jämförelse	16
2.2. Språkbruket i riksdagspartiernas jämställdhetsplaner	22
2.2.1. Pronomen	23
2.2.2. Förekomst av titlar och könsneutrala eller könsbundna personbeteckningar.....	24
2.2.3. Böjning av adjektiv i naturligt genus	25
2.2.4. Förekomst av ord och ordkombinationer som <i>kvinnor, män</i> och <i>man och kvinna</i> 25	
2.2.5. Förekomst av omskrivningar.....	27
2.3. Språkbruket i de texter som inte handlar om jämställdhet	27
2.3.1. Pronomen	27
2.3.2. Förekomst av titlar och könsneutrala eller könsbundna personbeteckningar.....	29
2.3.3. Adjektivböjning i naturligt genus.....	31
2.3.4. Förekomst av ord och ordkombinationer som <i>kvinnor, män</i> och <i>man och kvinna</i> 31	
2.3.5. Förekomst av omskrivningar.....	32
2.4. Sammanställning av förekomster	33
3. Resultat och diskussion	34
4. Avslutning	38
5. Källförteckning.....	39
Bilaga 1 – Tabell 1 och Tabell 2	41
Bilaga 2 – Teman	42

1. Inledning

”Ett av de mest särpräglade dragen i den västliga kulturen under de senaste trettio åren har varit kampen för jämställdhet mellan könen” (Himanen 1990, sid.11).

Jämställdhetens utbredning i Sverige är idag omfattande men inte självklar. I *Skärp dig!*, en bok med inblick i språk och kön i utbildningsmiljö, uttrycker Eva Erson förhållandet som att ”[d]e som inte förstått eller kanske inte velat erkänna könsmaktens betydelse har ändå ofta förstått att det är inoportunt att låta könsfördomar träda i dagen” (Erson 2006, sid. 6). Men det har inte alltid sett ut på samma sätt. Under en mycket lång tid har mannens övertag varit norm och kvinnan har ansetts vara det andra könet (se t.ex. Erson 2006, sid. 168 eller resonemanget i Hirdman 2001, sid. 80, 85, 89). En sådan genusordning har med tiden kommit att befästas och ses som självklar (Hirdman 2001, sid. 75). Dessa mönster har präglat den mänskliga kulturen och givit den en ”...social bottensats av hierarki och isärhållning...”, en genusordning vilken ”... ingår i den mänskliga kulturen som ett slags cement mellan de institutionella byggstenarna” (Hirdman 2001, sid. 75). Strävanden efter jämställdhet innebär ett avståndstagande ifrån denna diskriminerande genusordning. Ett aktivt arbete har under lång tid bedrivits för att uppnå målet: att alla människor ska kunna leva på lika villkor och ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter att:

- * ha ett arbete som ger ekonomiskt oberoende
- * vårda hem och barn
- * delta i politiska, fackliga och andra aktiviteter i samhället (Hedman m.fl. 1998, sid. 26).

I Sverige idag innefattar detta jämställdhetsarbete inte minst politiken. Samtliga riksdagspartier utom vänsterpartiet har ett kapitel i sina partiprogram som de kallar jämställdhetsplan. Att vänsterpartiet inte har någon del som rubriceras jämställdhetsplan beror på att de anser jämställdhetsarbetet vara så pass omfattande i deras politik att den genomsyrar alla områden och på så vis görs gällande i all text de författar. Riksdagspartiernas jämställdhetsplaner syftar till att förändra det patriarkala samhälle vi lever i, där män är överordnade kvinnor. Att jämställdhet på allvar är antaget inom politiken är tydligt. Sedan 1980 har en av den dåvarande regeringen utsedd befattningshavare, kallad *jämställdhetsombudsman (JämO)*, funnits för att se till att jämställdhetslagen efterlevs (Svensk ordbok och Svensk uppslagsbok 1997, sid. 511). Hur lång tid det tar innan jämställdhet råder och *om* jämställdhet kommer att råda är två frågor som endast framtiden

kan ge svar på, men säkert är att vi har kommit en bit på vägen. Även om det fortfarande finns motstånd har många av dem som inte själva propagerar för jämställdhet lärt sig ett ”... rumsrent beteende i frågor gällande kön” (Erson 2006, sid. 6). Många års arbete verkar alltså ha resulterat i en större medvetenhet om könsmakt och i jämställdhetsfrågor.

Men än är inte jämställdheten ett faktum. Hirdman skriver: ”... att ordna är att förstå: att förstå hur saker och ting hänger samman” och ”att allt, ifrån egenskaper, platser och sysslor och saker, blir bärare av `genus-essens`” (Hirdman 2001, sid. 73). Hon skriver också att ”... dessa formeringar bildar samhällliga avlagringar, ingår i kulturens, politikens, ekonomins `väggar` som bärande kolonner” (Hirdman 2001, sid. 11). Formulerat på detta sätt tydliggör Hirdman hur svårt det kan vara att få bukt med förlegade föreställningar. En av de saker som speglar samhället och som bär på *samhällliga avlagringar* är språket, och en förändring av språket har sällan sin början i en revolt eller i ett styrdokument. En språkförändring kan förvisso växa fram i en mindre språkgemenskap och sedan leta sig utåt, men det kan dröja lång tid innan en sådan språkförändring får utslag i hela språksamhället. Detta kan stödas av det faktum att frågan om ett könsneutralt språkbruk första gången kom upp i riksdagen 1975, men att motioner där ett icke-diskriminerande språkbruk efterlyses har lämnats in så sent som 1997 (Jobin 2004, sid. 21).

”Språket är förvisso ett system, ett verktyg som bör ägnas omsorg. Men verktyget kan bland mycket annat användas till att utöva orättvis makt, mörklägga eller synliggöra med. Det kan också användas som ett våldsmedel, ett medel för att såra, kränka och förnedra” (Einarsson 2004, sid. 78). Med en syn på språket som ett maktverktyg blir kopplingen mellan jämställdheten och språket tydligare. Jag ska använda ett exempel för att förtydliga mitt resonemang: 1892 förklarade Esaias Tegnér d.y. att den generiska användningen av det personliga pronomenet *han* var berättigad eftersom män var starkare än kvinnor både i språket och i livet (Jobin 2004, sid. 21). I svenska lagar, förordningar och andra författningar är användningen av *han* som generiskt pronomen gammal (Landqvist 2001, sid. 151). Den föreställning som Esaias Tegnér hade har dock fått kraftig konkurrens under det dryga århundrade som har passerat. Idag stöds den troligen inte av någon språkvårdare och sannolikt inte heller av ett riksdagsparti med en utarbetad jämställdhetsplan. Användningen av *han* som generiskt pronomen är något som de allra flesta, oavsett språkkunskaper och jämställdhetsanda, kan peka ut som *könsmarkör* i det svenska språket. Ulf Teleman skriver att det är tveksamt om *han* inkluderar möjligheten av kvinnlig referent i ett exempel som ”Vi

behöver en läkare genast men *han* behöver inte kunna ge narkos” (Teleman 1995, sid. 93). Men alla könsmarkörer i språkbruket är inte lika uppenbara. Förutom med pronomen kan vi uttrycka kön genom personbeteckningar och titlar och med adjektivböjning. Vi kan också välja att inte uttrycka kön, en utveckling som på flera håll verkar vara på frammarsch. Till exempel har en diskussion om att ett könsneutralt pronomen behövs förts under flera decennier, och en mindre medveten förändring såsom bortfall av maskulint *e-* som adjektivändelse håller troligen på att äga rum (se till exempel Josefsson 2001, sid. 32). Även avledda femininformers såsom *författarinna* och *lärarinna* är på väg bort ur svenskan (Jobin 2004, sid. 24).

Tillvägagångssätten är alltså flera och variationerna många vad gäller könsmarkörer i språket. Språkanvändningen kan ske utan en tanke på könsmarkörer, eller med syftet att *inte* förhålla sig könsneutral, och i vissa situationer kanske ett könsneutralt språkbruk inte finns att tillgå, fastän språkbrukaren helst av allt skulle vilja undvika att uttrycka kön.

Einarsson skrev att språket kan användas till att *utöva orättvis makt och mörklägga med* (Einarsson 2004, sid. 78). Jämställdhetslagen, som trädde i kraft 1980, fungerar bland annat som ett verktyg till att driva på jämställdhetsarbetet i arbetslivet (Bergh 1998, sid. 145). Ett steg i detta är att arbetsgivare tvingas vidta vissa åtgärder. Det kan till exempel gälla att utforma *könsneutrala annonser* för nyrekrytering (Bergh 1998, sid. 133), vilket vittnar om att språk och jämställdhet kan kopplas ihop. När sambandet mellan språk och jämställdhet klarnat känns en språklig granskning av riksdagspartiernas jämställdhetsplaner inte bara intressant utan också nödvändig. Samtliga riksdagspartier strävar efter jämställdhet och menar att de patriarkala förhållanden som råder i vårt samhälle idag måste brytas. Även om alla riksdagspartier explicit nämner jämställdhet som ett mål finns olika strategier om hur jämställdheten ska bli ett faktum. De olika riksdagspartierna lägger olika vikt vid att till exempel förklara begrepp som har att göra med jämställdhet, visa på vad som behöver göras mer konkret och berätta vad som är en direkt följd av patriarkala förhållanden. Detta ger följaktligen olika effekter i de olika jämställdhetsplanerna.

Jag har studerat samtliga riksdagspartiers jämställdhetsplaner för att undersöka hur språkbruket ser ut för aspekterna *personliga pronomina, titlar och personbeteckningar, böjning av adjektiv i naturligt genus, förekomst av ord och ordkombinationer som ”kvinnor”, ”män” och ”kvinnor och män” och snarlika ord samt omskrivningar*.

Idag kan vi, som nämnt ovan, i stor utsträckning kringgå att uttrycka kön, men det finns tillfällen då språket blir onödigt tillkrånglat eller där budskapet är menat att vara könsneutralt men där skriftbilden visar något annat, som till exempel i ord som *riksdagsman* eller *sjuksköterska*. Genom att skriva i plural undviker man att specificera kön, men det genererar ingen språkförändring, utan är en strategi för att inte hänvisa till ett specifikt kön. Att välja en könsneutral form där en sådan finns att tillgå är exempel på ett mer aktivt ställningstagande i frågan. Att skilja på adjektivändelse beroende på referentens biologiska kön är en aspekt som är mer invecklad eftersom varianterna används olika dels beroende på var i landet det är, dels beroende på om det är skrift- eller talspråk. I SAG står det: ”I formellt och neutralt skriftspråk samt i syd- och västsvenskt regionalt talspråk är *e*-suffixet det vanliga: *den gamle mannen, hennes otrevlige kusin*. I ledigt skriftspråk växlar *e*-suffixet med *a*-suffixet: *den {gamle/gamla} mannen* (SAG 1999, Adjektiv sid. 228).

En kartläggning av språkbruket i jämställdhetsplanerna kan visa på *ambitionen att skriva könsneutralt, vilka strategier som tillämpas för att kringgå könsmarkörer* samt eventuella *omedvetna könsmarkeringar*. Kopplat till partiets utlåtande om jämställdhet och till innehållet i respektive partis jämställdhetsplan kan detta sedan påvisa vilken grad av *medvetenhet* ett parti har gällande hur språket kan användas för att fungera könsneutralt.

1.1. Syfte

Mitt syfte med uppsatsen är att se i hur stor grad riksdagspartierna använder ett jämställt språk, jämfört med det som explicit uttrycks i programmen. De texter som granskats är samtliga riksdagspartiers jämställdhetsplaner, samt en text från respektive parti som inte handlar om jämställdhet. Fokus i min uppsats ligger på att analysera hur de olika partiernas texter är uppbyggda och vilka språkliga verktyg de använder sig av för att språket inte ska upplevas obalanserat eller riktat till endast ett av könen. Med en jämförelse både mellan de olika partiernas jämställdhetsplaner och för vart och ett av partierna kunde resultatet sedan fungera som en fingervisning om hur medvetna riksdagspartierna tycks vara om språkbruket och de olika sätt vi med hjälp av språket kan uttrycka, eller undvika att uttrycka, kön. Ett väl balanserat språkbruk som riktar sig till båda eller inget av könen väljer jag att kalla *ett*

jämställt språkbruk och detta kan sättas i motsats till *ett androcentriskt¹ språkbruk*. Det är ett jämställt språkbruk jag förväntar mig att finna i jämställdhetsplanerna. Vad gäller de texter som inte handlar om jämställdhet förväntar jag mig ett mindre jämställt språkbruk än i jämställdhetsplanerna utan att det för den skull kan förklaras vara ett androcentriskt språkbruk.

1.2. Material och metod

Jag har näranalyserat samtliga riksdagspartiers jämställdhetsplaner och granskat hur kön och genus framställs, omnämns och behandlas i dessa. Jag har med andra ord granskat språkbruket i jämställdhetstexterna, i avseendet språk och kön. I analysarbetet har jag tittat på hur språkbruket i jämställdhetsplanerna ser ut i aspekterna kön och jämställdhet samt hur mycket utrymme som ges till de specifika områden som tas upp. Detta är den första och den viktigaste delen i min uppsats.

De kartlagda aspekterna är *de personliga pronomina han, hon och den, titlar och personbeteckningar, böjning av adjektiv i naturligt genus, förekomst av ord och ordkombinationer som "kvinnor", "män" och "kvinnor och män" och snarlika ord samt omskrivningar*.

Detta underlag har jag sedan använt till att dels jämföra över partigränserna, dels till att jämföra hur konsekvent varje parti är genom att näranalysera ytterligare en text från varje riksdagsparti. De texter som är tänkta att användas i jämförelsesyfte är texter som inte handlar om jämställdhet eller liknande, detta för att se om de skiljer sig från jämställdhetsplanerna i de analyserade aspekterna. På så vis blir det lite som att stämma av hur väl språkbruket i den text som inte handlar om jämställdhet överensstämmer med hur språkbruket ser ut i respektive partis jämställdhetsplan och hur väl de själva uppfyller sina egna krav på jämställdhet i den text som inte handlar om jämställdhet. Det analyserade sätts i relation till i vilken grad partiet använt språkliga verktyg för att få en fungerande jämställd text i jämställdhetsplanen.

De partier som omfattas av min undersökning är centerpartiet, folkpartiet, kristdemokraterna, miljöpartiet, moderaterna, socialdemokraterna och vänsterpartiet. Jag har ifrån vänsterpartiets

¹ Landqvist använder sig av termerna *androcentrism* och *sexism* med hänvisning till de engelska termerna men kommenterar att termerna används också i svenskan (Landqvist 2001, sid. 160).

partiprogram valt ut en text som är snarlik övriga partiers jämställdhetsplaner både i omfång och i innehåll. Denna text, med titeln ”Patriarkatet”, innehåller liknande teman som övriga riksdagspartiers jämställdhetsplaner och därmed kan den vara föremål för samma typ av analys. Jag är medveten om att denna text inte representerar hela vänsterpartiets syn på jämställdhet, men i fortsättningen när jag skriver om jämställdhetsplaner räknas även denna text ur vänsterpartiets partiprogram till gruppen *jämställdhetsplaner*.

Jag har via mail kontaktat samtliga riksdagspartier med frågan om jämställdhetsplanerna och övriga texter i partiprogrammen är utformade eller granskade av en person som fungerar som språklig rådgivare eller liknande. De svar jag erhållit pekar mot att det finns en viss språklig kunskap hos någon eller några av medarbetarna inom partiet, men att partierna inte använder sig av en speciell språkvårdare för att ta fram texterna. Kristdemokraterna och socialdemokraterna berättar att deras texter går runt bland medarbetare inom partiet, inte bara för att korrekturläsas utan också för att man vill försäkra sig om att texten följer partiets ideologier och att texten är tydlig och anpassad till målgruppen. Folkpartiet svarar att ”det är många olika personer som är inblandade i skrivandet”. Moderaterna beskriver hur deras organisation är uppdelad i *kommunikation* och *politik* och att det under kommunikationsdelen arbetar *politiska sekreterare* och *handläggare* som tar fram texter. Hur en text arbetas fram är med andra ord snarlikt för samtliga partier. Ingen partitext är framtagen av en person som arbetar speciellt med språk. Samtliga partitexter läses av flera medarbetare inom partiet innan texten publiceras.

Det var svårt att hitta lämpliga texter från riksdagspartierna som inte är jämställdhetsplaner men som rör människor på ett liknande sätt. Detta är nödvändigt för att kunna ta fasta på åtminstone några av de ovan nämnda aspekterna för kön/genus i språket och för att en jämförelse av aspekterna i dessa texter ska gå att genomföra med resultatet från jämställdhetsplanerna. Med tanke på uppsatsens omfattning fanns också en begränsning för hur långa texterna kan vara. Vidare bör texterna vara ungefär lika långa som jämställdhetsplanerna för att jämförelser skall vara både genomförbara och tillförlitliga. Om hänsyn skall tas till ovan nämnda krav är möjligheten att välja samma typ av text ifrån samtliga partier, till exempel *ekonomi*, väldigt begränsad. Det material som jag kallar icke-jämställdhetsplaner är därför till innehåll olika från parti till parti. Centerpartiets text handlar om *Lärare*, folkpartiets om *Skola och utbildning*, kristdemokraternas *Värdig vård och omsorg*, miljöpartiets text går under rubriken *Förnyelse av de valda församlingarna*,

moderaternas handlar om *Nolltolerans mot brott*, socialdemokraternas om *Arbete åt alla* och vänsterpartiets text heter *Europeiska unionen – kapitalets union*.

Då samtliga problem jag stött på i mitt arbete rör de texter som inte handlar om jämställdhet, och eftersom mitt syfte med dessa texter främst var att jämföra med språkbruket i jämställdhetsplanerna, vill jag betona att den första och viktigaste delen i min uppsats är att göra en näranalys på samtliga riksdagspartiers jämställdhetsplaner.

När jag presenterar det jag fått fram med mina undersökningar gör jag det med partierna i bokstavsordning och inte efter politiska ståndpunkter. Detta för att jag inte förväntar mig att resultatet följer en ordning som går att förknippa med hur partierna förhåller sig till varandra rent ideologiskt. Ordningen som följer är centerpartiet, folkpartiet, kristdemokraterna, miljöpartiet, moderaterna, socialdemokraterna, vänsterpartiet.

När jag redovisar för vad jag kommit fram till gör jag det för vissa aspekter i en gemensam redovisning. Där har jag därför valt att ange till vilket parti ett visst exempel hör med hjälp av partiernas vedertagna initialer: centerpartiet (c), folkpartiet (fp), kristdemokraterna (kd), miljöpartiet (mp), moderaterna (m), socialdemokraterna (s) och vänsterpartiet (v). För att få en mer databaserad överblick över de olika texternas omfång och utformning har jag räknat stycken, rader, rubriker och ord i rubriker vilka jag presenterar i tabeller. Tabellerna presenteras endast i bilaga (se bilaga 1).

1.3. Hypotes

De texter som riksdagspartierna utgivit och som finns utlagda på Internet eller utgivna på annat sätt är alla mycket genomarbetade. Den språkliga medvetenheten är stor och ett klart obalanserat resultat, där klara könsmarkörer övervägande lutar åt ettdera könet, var därför inget jag förväntade mig att finna. Jag väntade mig att språkbruket skulle skilja sig åt i de texter som inte handlar om jämställdhet jämfört med språkbruket i jämställdhetsplanerna på så sätt att de könsneutrala skrivsätten skulle vara fler i jämställdhetsplanerna, men då jämställdhetssträvandet numer ses som ett självklart inslag i politiken är ett språkbruk som påminner om det förhållande Landqvist kunde bekräfta med sin undersökning, dvs. androcentrism, inte något jag väntade mig att finna i de texter som ingår i mitt studium. Jag trodde inte heller att jag för något parti skulle finna några exempel där språkbruket påvisade

okunskap om könsmarkörer, vare sig i de texter som handlar om jämställdhet eller i dem som inte gör det. Däremot föreställde jag mig att antalet försök till att skriva så rättvist och könsneutralt som möjligt skulle vara fler i jämställdhetsplanerna än i de texter som inte handlar om jämställdhet. Jag förväntade mig inte att finna någon koppling mellan partiernas ståndpunkt politiskt och jämställdhetsmedvetenheten eller resultaten i de undersökta aspekterna.

1.4. Begreppen *kön* och *genus*

I arbetet med jämställdhet är det viktigt att skilja på begreppen *kön* och *genus*. *Kön* används om det biologiska könet och *genus* ses som en social konstruktion. Detta uttrycks explicit i moderaternas och kristdemokraternas jämställdhetsplaner. Det uttrycks också med en mindre tydlig formulering i miljöpartiets jämställdhetsplan och i den del som rubriceras ”Patriarkatet” i vänsterpartiets partiprogram. Socialdemokraterna har som enda parti inget nämnt om kön och genus. Det är inte troligt att socialdemokraterna frångår den ovan nämnda användningen av begreppen och därför kan begreppen sägas användas efter samma definition i samtliga riksdagspartiers jämställdhetsplaner. Även jag använder mig av begreppen på detta sätt i den här uppsatsen.

Därtill kommer de begrepp som används i språkvetenskapliga sammanhang. Även här förekommer ordet *genus* och det med indelningen *grammatiskt genus* och *naturligt genus*². Grammatiskt sett har svenskan två genus och det är den inneboende grammatiska egenskapen hos varje substantiv som avgör om ett substantiv är ett *n-ord*, till exempel *stolen*, eller ett *t-ord*, till exempel *bordet*. Det är också det grammatiska genussystemet som avgör vilket personligt pronomen som ersätter substantivet i tredje person singular: *n-ord* blir *den* och *t-ord* blir *det*. Om pronomenet istället syftar på en människa väljer man istället *han* eller *hon* beroende på biologiskt kön (Språkriktighetsboken 2005, sid. 73). Det är viktigt att i språkligt orienterade diskussioner skilja på *naturliga egenskaper* och *morfologiska egenskaper* hos ett ord samtidigt som begreppet *genus* används i många utomspråkliga sammanhang för att skilja på *biologiskt kön* (kön) och *socialt kön* (genus) (Språkriktighetsboken 2005, sid. 73). *Naturligt genus* är det språkvetenskapliga genus som är intressant i denna uppsats.

² Med naturligt genus menas här det naturliga genussystemet, vilket vidare kan uppdelas i inanimat respektive animat. Även vidarespecificering i sexus, det vill säga maskulinum och femininum, tillfaller denna kategori (Josefsson 2001, sid. 31, 40-41).

1.5. De kartlagda aspekterna

I detta underkapitel går jag igenom och förklarar de aspekter jag kartlagt i de studerade texterna, varför de är intressanta att ha med och vad de olika aspekternas när- och frånvaro kan betyda för texten.

1.5.1. Pronomenbruk

”Valet av generiska pronomen kan ses som en obetydlig del av rättens språk, men det är inte någon oviktig del” (Landqvist 2001, sid. 160).

När jag tittat på pronomenbruket i texterna har jag tittat på förekomsten av de personliga pronomina *hon*, *han*, *den* och kombinationerna *hon eller han* och *han eller hon*, detta eftersom det är författarens val av att antingen markera kön eller att inte göra det som jag var intresserad av att undersöka. Om en författare väljer att inte uttrycka kön finns olika tillvägagångssätt. Lättast är möjligen det personliga pronomenet *den*, men även med ett till synes könsbestämt pronomen som *han* eller *hon* kan avsikten vara att inte ange kön. För även om det främst är faktiska eller konventionella föreställningar om vilket kön referenten har kan både *han* och *hon* användas könsneutralt. I SAG står: ”Om det animata pronomenet refererar generiskt till en referent oavsett kön används vanligtvis den form som annars betecknar en manlig referent, dvs. *han*” (SAG 1999, Pronomen sid. 277). Men om något av orden *människa* eller *nästa* används om referenten är det pronomenet *hon* som används generiskt. Ett annat alternativ om man vill förhålla sig könsneutral är att använda sig av någon av kombinationerna *han eller hon* och *hon eller han*.

Min hypotes var att jag med min undersökning inte skulle finna något exempel där texten riktar sig till enbart ett av könen. Min utgångspunkt var därför att finna exempel i texterna där man valt ett annat sätt att uttrycka sig på än att nämna kön explicit, som användning av *han* eller *hon* innebär. För aspekten *personliga pronomen* skulle det visa på en mer frekvent användning av *den*, *hon eller han* eller *han eller hon*. Detta stöds av det faktum att det i anvisningar för svenskt författningsspråk vad gäller pronomenbruk rekommenderas att skriva könsneutralt (Landqvist 2001, sid. 151).

Kritiker hävdar att det generiska bruket av *han* är diskriminerande eftersom kvinnor inte alltid kan vara säkra på att de är inkluderade (Jobin 2004, sid. 22). Det finns också undersökningar av engelska och tyska som visar att könsneutral användning av manliga pronomen leder till att man i stor utsträckning associerar till män (Jobin 2004, sid. 22). En övervägande majoritet av ett ensamt använt *han* eller *hon* kan därför klassificeras som just diskriminerande språkbruk. Personligt pronomen i singular är alltså en aspekt som mycket tydligt visar på ett ställningstagande vad gäller ett jämställt språkbruk och därför är resultatet intressant oavsett hur antalet är fördelat på de olika alternativen.

Den kan användas både som ett personligt pronomen och som ett demonstrativt pronomen i substantivisk ställning och gränsen däremellan är inte alltid så självklar (Davidsson 1990, sid. 22). Men eftersom det endast är personliga pronomen som är intressanta för min undersökning har jag utelämnat de *den* som inte syftar till en person och därmed inte tagit med demonstrativa pronomen i mina beräkningar.

1.5.2. Förekomst av titlar och könsneutrala eller könsbundna personbeteckningar

”Hur vi titulerar och tilltalar varandra har nästan alltid varit problematiskt, liksom hur vi benämner personer med hjälp av titlar och yrkesbeteckningar” (Språkriktighetsboken 2005, sid.127).

Jag har tittat på förekomst av titlar och beteckningar för att se dels vilken typ av titlar och beteckningar som används, dels vem som blir titulerad eller presenterad med en beteckning och om bruket skiljer sig åt beroende på om referenten är en kvinna eller en man. Med anledning av att gränsen mellan verkliga titlar och yrkesbeteckningar är flytande (Språkriktighetsboken 2005, sid. 127) och att förekomsten av de båda var så låg har jag valt att slå ihop grupperna till en gemensam och jag har i redovisningen inte skiljt dem åt.

I svenskan idag fungerar många personbeteckningar väl om både kvinnor och män, till exempel *läkare* och *medborgare*. Vi använder också ursprungligen könsspecifika beteckningar könsneutralt, såsom i exemplet *Erik är sjuksköterska*. Men häri finns en obalans. Det finns endast ett par ursprungligen kvinnliga beteckningar som kan användas om män medan samtliga ursprungligen manliga kan användas om kvinnor (Jobin 2004, sid. 23). Det hela blir till mäns fördel då den en gång fastlagda grundbetydelsen *–man* i ord som *affärsman*,

köpman och *idrottsman* gör att män alltid kan vara säkra på att vara avsedda eller tilltalade medan kvinnor måste ta ett så kallat *abstraktionssteg*³ för att vara säkra på att vara inkluderade (Jobin 2004, sid. 22).

När jag har tittat på förekomst av *beteckningar* är det sådana som tillåter ett val mellan könsmarkerade och könsneutrala beteckningar på ett sådant sätt som de tre varianterna *riksdagsman*, *riksdagskvinna* och *riksdagsledamot* gör som jag varit intresserad av. Det har dock visat sig att det inte finns tillfredsställande många exempel på sådana beteckningar och därför har jag tagit med alla exempel på beteckningar och analyserat dessa. Fokus har fortfarande varit att utreda huruvida beteckningen är använd i könsneutralt syfte eller inte samt vem titeln eller beteckningen presenterar eller specificerar.

Värt att kommentera är att vi idag inte använder titlar och beteckningar lika ofta som förr. I Språkriktighetsboken står: ”Att tilltala någon med titel var fram till 1970-talet betydligt vanligare än nu” (Språkriktighetsboken 2005, sid.127). När texterna inte handlar om specifika personer utan om människor, och det ofta i plural, blir den naturliga följderna att titlar och beteckningar inte används frekvent. Att antalet förekomster av titlar och beteckningar är lågt är med hänsyn till dessa två faktorer därför enligt förväntan.

1.5.3. Förekomst av böjning av adjektiv i naturligt genus

Ett svagt adjektiv kongruensböjs med substantiviska ord där numerus, genus och species bestämmer adjektivets ändelse (Josefsson 2001, sid. 31), till exempel *vår nya/nye lärare* där *e*-suffix används om referenten omnämns i singular och är av manligt kön och *a*-suffix används vid övriga former. I Språkriktighetsboken står det att ”[m]ånga är osäkra på bruket av de adjektiviska bestämdhetsändelserna *-a* och *-e*” (Språkriktighetsboken 2005, sid. 88). Det är i bestämda nominalfraser som problemet dyker upp och det går att urskilja tre olika grenar i frågan: Vad heter det när könet inte är känt som i exempelmeningen *Den nya/nye läraren...?* Kan *a*-form användas i de fall där adjektivet beskriver en man som i till exempel: *den nya kungen* och kan *e*-form användas när adjektivet beskriver en kvinna som i exemplet *den gamle drottningen*? En annan fråga är den om man kan använda *e*-form om det

³ Ett abstraktionssteg kan liknas vid ett slags inre översättningsarbete, vilket kan vara nödvändigt för att förstå till exempel att användning av generiskt *han* inkluderar även kvinnor (Jobin 2004, sid. 22, 23).

personbetecknande substantivet har t-genus, som i meningen *det gamle statsrådet*. Utöver det finns det adjektiv som är oböjliga och som alltid måste ha -a, till exempel går det inte att skriva *den näre läraren*.

Vanligast för plural är idag *a*-formen medan det för singular alltså skiftar mellan *a*- och *e*-form beroende dels på dialekt, dels på vilket naturligt kön substantivet som adjektivet bestämmer har. Att använda sig av *e*-former i mer formella sammanhang och/eller i skrift är ett tillvägagångssätt som nyttjas även av dem som i mer vardagliga situationer väljer *a*-formen (Språkriktighetsboken 2005, sid. 90).

Samtliga riksdagspartier håller en formell ton i så viktiga texter som deras partiprogram vilket kan antas främja *e*-formen. Men eftersom bruket av de adjektiviska bestämdhetsändelserna är invecklat vilar en sådan hypotes på en osäker grund. I Språkriktighetsboken står att "[d]en allmänna språkkänslan tycks här vara på väg att förändras" (Språkriktighetsboken 2005, sid. 91). Även i *Svensk universitetsgrammatik för nybörjare* står att "[b]öjning av adjektiv i naturligt genus verkar vara på utdöende [...]" (Josefsson 2001, sid. 32). Ett konsekvent bruk är med andra ord inte väntat för de studerade texterna, även om *e*-formen enligt ovan nämnda anledningar borde förekomma mer frekvent än *a*-formen i fall där referenten är av manligt kön.

När jag har analyserat de adjektiviska bestämdhetsändelserna har jag endast tagit med exempelmeningar som handlar om människor och i dessa har jag sedan noterat vilken form som använts.

1.5.4. Förekomst av ord och ordkombinationer som *kvinnor*, *män* och *man och kvinna*

Jag har tittat på ord och ordningsföljden i ord som *kvinnor* och *män* samt i ordkombinationer som *män och kvinnor* och liknande. Till exempel står det skrivet i centerpartiets jämställdhetsplan att "Sverige är ännu inte ett land där kvinnor och män har lika möjligheter" och miljöpartiet skriver "Det faktum att kvinnor och män bemöts olika..." i en mening och "Både män och kvinnor tjänar därför på jämställdhet..." i meningen efter (mina understrykningar). Denna variation bottnar möjligen i att det finns tre nivåer av medvetenhet om språkbruket och var i språket vi kan påverka valet av kön, varav två troligtvis blir utnyttjade i jämställdhetsplanerna. Med *medvetenhet* menar jag *kunskap om att vi lever i ett*

patriarkaliskt samhälle och att detta påverkat språket. Här vill jag återigen knyta an till Esaias Tegnér d.y.s förklaring om den generiska användningen av *han*. I motsats till Tegnérns föreställning, som mynnar ut i ett könsdiskriminerande språkbruk, står ett totalt jämställt språk, med en strävan efter att antingen undvika att omnämna kön eller också att göra det på ett balanserat sätt. Med dessa två poler har jag arbetat fram en modell med tre olika nivåer av *medvetenhet*. Nivåerna har jag definierat enligt följande:

1) omedvetenhet om att språket är påverkat av gamla tiders könsroller. Det skulle till exempel innebära att uttrycket man och kvinna vid alla tillfällen skrivs med man först och kvinna sedan och att man inte reflekterar över ordningen. Denna nivå kan kopplas till ett ålderdomligt synsätt där texten främst är riktad till en manlig läsarskara. Här finns ingen ambition om jämställdhet i språkbruket.

2) medvetenhet om att språket är påverkat av gamla tiders könsroller och att detta kan framträda i uttryck som man och kvinna, med man först och kvinna sedan. Med avsikten att med ett enkelt medel inte reproducera detta förhållande vänder man på ordningen: kvinna och man.

3) medvetenhet om både nivå 1 och 2 samt avsteg från konsekvent användning eftersom en sådan kan upplevas (eller anklagas för att vara) icke-jämställd eller orättvist, alternativt användning av omskrivningar eller andra strategier för att kringgå könsmarkörer.

I exemplet ”Sverige är ännu inte ett land där kvinnor och män har lika möjligheter” skulle centerpartiet enligt min modell ligga på medvetandenivå 2. Miljöpartiets tillvägagångssätt, att i en mening skriva *kvinnor och män* och i nästa mening vända på ordningen till *män och kvinnor*, skulle ge en placering på nivå 3. En analys är dock inte tillförlitlig då det bara finns ett exempel, så dessa exempel har jag med enbart för att förtydliga min modell. Med tanke på jämställdhetens utbredning i allmänhet och i politiken i synnerhet och att samtliga texter är noga genomarbetade förväntar jag mig inte att finna att något parti befinner sig på nivå 1.

1.5.5. Omskrivningar för att kringgå till exempel pronomenbruk

För denna aspekt avser jag att kartlägga eventuell förekomst av tydliga omskrivningar för att kringgå könsmarkeringar som till exempel pronomenbruk. Det kan vara att en mening upplevs klumpig eller konstlad och som hade fungerat mer lättflytande om den hade skrivits på ett sätt som hade varit könsmarkerande. Vanliga typer av omskrivningar är *passivformer*,

upprepningar av substantiv, abstrakta och opersonliga vändningar och att skriva i plural (se t.ex. Språkriktighetsboken 2005, sid. 76-77).

2. Språklig granskning av analysmaterialet

I det ovan presenterade analysmaterialet har jag tittat på förekomst av *de personliga pronomina den, han och hon, titlar och beteckningar, adjektivböjning i naturligt genus, ordningsföljd i ord och kombinationer som "kvinnor", "män" och "män och kvinnor"* samt *omskrivningar*. Samtliga aspekter i jämställdhetsplanerna presenteras under kapitlet 2.2. och resultaten från de texter som inte handlar om jämställdhet presenteras under kapitel 2.3.

Utöver det har jag också gjort en innehållslig jämförelse där jag delat in varje jämställdhetsplan i teman vilket presenteras i 2.1. Temana följer det innehållsliga i texterna och kan ses som ett sammandrag av vad varje jämställdhetsplan handlar om. På detta sätt blir en innehållslig jämförelse mellan de olika partierna mer lättöverskådlig och strukturerad.

För att få en överblick för förekomst av de olika aspekterna har jag räknat ut den totala förekomsten av exempel från de båda texterna för respektive parti, vilket presenteras i 2.4. "Sammanställning av förekomster".

I detta kapitel följer en genomgång av det jag har fått fram i min undersökning av de olika aspekterna.

2.1. Innehållslig jämförelse

I detta kapitel redogör jag för innehållet i samtliga partiers jämställdhetsplaner. Efter genomgången av jämställdhetsplanernas innehåll kommer en sammanfattning av samtliga jämställdhetsplaner där jag bland annat förklarar hur texterna är upplagda och vilka strategier som är tydliga.

Den innehållsliga jämförelsen är en övergripande sammanfattning av jämställdhetsplanerna där jag gått igenom stycke för stycke i hela textmassan och kommenterat hur de är skrivna och i viss mån vad det leder till. Detta har gjorts för att kunna se hur de olika partierna skriver om jämställdhet, vad de fokuserar på och hur de behandlar ämnet, vilket sedan kan sättas i

relation till hur resultaten av de studerade aspekterna ser ut, något som sedan kan jämföras med övriga partier.

För att på ett mer överskådligt sätt kunna göra kvantitativa jämförelser av innehållet i jämställdhetsplanerna har jag också delat upp texterna i något jag valt att kalla *teman*. Uppdelningen i teman följer innehållet i texterna och tar hänsyn till den ursprungliga styckeindelningen. På en del ställen sammanfaller tema och styckeindelning men det finns påfallande många ställen där ett tema ibland är uppdelat i flera stycken eller där ett stycke innehåller två, tre eller kanske fyra olika teman. Av den anledningen ser texterna annorlunda ut om indelningen endast sker utan hänsyn till styckeindelningen eftersom all text, oavsett frekvens, presenteras med en kortfattad kommentar. Men eftersom ett tema ibland sträcker sig över flera rader och ibland bara utgör en rad belyser denna uppdelning inte vad partierna fokuserar mer eller mindre på vilket är intressant i en jämförelse. Temaindelningen som följer styckeuppdelningen är därför utförligare och mer precis än den ensamma temauppdelningen och därför presenteras den ensamma uppdelningen i teman endast i bilaga (se bilaga 2). Denna typ av uppdelning har även gjorts för de texter som inte handlar om jämställdhet och även denna uppdelning presenteras i bilaga (bilaga 2). Antalet teman sträcker sig från 5 till 12 i jämställdhetsplanerna och från 4 till 10 i de texter som inte handlar om jämställdhet.

Moderaterna

Det första stycket handlar om vad jämställdhet innebär för moderaterna. Det andra stycket förklarar hur vi lever efter ”förtrycka manus” i dagens samhälle och att moderaterna vill förändra detta. I stycke tre utvecklas det som moderaterna vill förändra, nämligen att de vill förbättra jämställdheten och att de inte vill att män och kvinnor ses som väsensskilda. Stycke fyra bygger vidare på det sistnämnda och utvecklas genom att det som rör biologi, kultur och normer reds upp. Nästa stycke handlar om att moderaterna vill bekämpa det icke-jämställda, men att de inte vill göra det genom olika former av lagstiftning. Istället slås fast att det bara är vi människor som kan påverka våra normer och livsmönster. Det näst sista stycket är ett stycke som innehåller flera ”vi”. Dessa ”vi” kan uppfattas både som ”vi människor” och ”vi moderater” och det blir oklart om moderaterna menar att det är de som ska lyfta fram goda exempel och att det är de som ska visa att en ledare inte alltid är en man eller om detta ansvar överläggs på människor i allmänhet. Det sista stycket är ett klart ett budskap från

moderaterna: ”Vi vill påverka – men inte genom tvång, lagstiftning och politiska åtgärder”.

Folkpartiet

Folkpartiet inleder med fyra meningar som beskriver hur läget ser ut idag: ”Det borde inte spela någon roll. Men det gör det. Vilket kön en person har påverkar livsvillkor, lön och inflytande. Gammeldags könsroller stänger in människor”. På det följer meningen ”Vi vill arbeta för lika lön och lika makt över livet” vilket gör att de meningar som står innan blir något som folkpartiet är emot. Det andra stycket är uppbyggt kring hur det ser ut i Sverige idag gällande jämställdheten. Stycke tre inleds med meningen ”Våldet mot kvinnor är utbrett” men det som följer efter det är en förklaring av hur nycklar till ökad jämställdhet ser ut. Nästa stycke rubriceras ”Makt över sin framtid” och handlar om barn och att könsroller grundläggs tidigt och att folkpartiet därför kräver jämställdhetsplaner redan i förskolan. Stycket som följer därefter rubriceras ”Makt över sin ekonomi” och där står först två meningar om hur det ser ut idag och sedan en mening med en ”lösning” på problemet, formulerad som om det vore folkpartiets egenhändigt utformade förslag på lösning men utan att explicit skriva att det ingår i deras politik att förändra tillståndet. Stycket efter det har rubriken ”Makt över samhällsutvecklingen” och det handlar om arbetsfördelningen i hemmet, maktfördelningen i samhället och sambandet dem emellan. Här levererar folkpartiet två explicit uttryckta garantier: ”Vi ger en bonus till föräldrar som delar på föräldraledigheten. Vi kommer också sänka skatten på hushållsnära tjänster”. Det sista stycket i texten står under rubriken ”Makt över sin kropp och själ” och handlar om våld mot kvinnor.

Kristdemokraterna

Det första stycket i kristdemokraternas jämställdhetsplan gör klart att varje person är unik, att människovärdet är knutet till existensen och att ingen annan har tillåtelse att kränka det. Stycket efter det fortsätter på samma sätt genom den inledande meningen ”Varje person är mer än en individ” och redogör sedan för att varje människa har kroppsliga, själsliga och andliga behov. I nästa stycke slås det fast att ”[i]nom den kristna personalistiska traditionen har det alltid funnits en positiv syn på jämlikhet och en progressiv hållning till arbete för jämställdhet”, och hela stycket handlar om hur den kristna traditionen haft tidiga ställningstaganden mot månggifte, krav på samtycke för att ingå äktenskap och för kvinnans

rätt till egendom. Den sista meningen i stycket lyder: ”De kristligt-sociala och kristdemokratiska partierna i modern tid har alltid haft en mycket hög andel kvinnliga väljare”. Meningen skapar en slags alibikänsla – om de kristligt-sociala och kristdemokratiska partierna alltid haft en hög andel kvinnliga väljare så torde det de skrivit om den traditionella synen på jämlikhet stämma. I nästa stycke förklaras de två enligt kristdemokraterna vanligaste betydelserna av begreppet feminism i Sverige: radikalfeminism och likhetsfeminism. Stycket efter deklarerar att båda dessa feministiska synsätt innehåller ”... så många brister i människosyn, socialfilosofi och politisk analys att de inte är tillräckliga som grund för jämställdhetssträvanden i politik och samhälle”. Därefter kommer ett stycke om den kristdemokratiska traditionen och att det i den finns en stark idémässig grund för jämställdhet. Kristdemokraterna förklarar också vad som krävs för att uppnå detta och ger sedan, i sista stycket, en punktlista med kristdemokraternas fyra förslag för jämställdhet.

Centerpartiet

Centerpartiets jämställdhetsplan är inte indelad i flera mindre stycken utan hela texten återfinns i ett och samma stycke. Den sista delen i jämställdhetsplanen är en punktlista med sex punkter under rubriken ”Centerpartiet vill” och den har jag räknat som ett eget stycke även om den grafiskt sett hör ihop med denna stora textdel. Jag räknar alltså centerpartiets text som bestående av två större stycken. Det första stycket inleds med meningen ”Sverige är ännu inte ett land där kvinnor och män har lika möjligheter” och sedan följer tre meningar med konkreta ”bevis” på denna sanning. Sedan följer meningen ”Att förändra den bilden är viktigt” vilken fungerar som inledare till de följande sju meningarna som utan att omnämnas som centerpartiets egna ståndpunkter fungerar just som det. Den näst sista meningen i textstycket lyder ”För att öka jämställdheten måste kvinnor, och män, betraktas som individer – inte som kollektiv” och i den sista meningen lyfter centerpartiet fram att det som skapar det mest jämställda samhället är lösningar som tar tillvara människors individuella behov. Efter dessa meningar följer så det som jag kallar stycke nummer två, det vill säga stycket ”Centerpartiet vill”. Här nämner centerpartiet de punkter som de tycker är viktiga i jämställdhetskampen, till exempel att ”... jämställdhetsarbetet ska börja i hemmet men även vara ett naturligt inslag i förskolan, grundskolan, gymnasiet, högskolan/universitetet och arbetsplatser”, att lagstifta för att bryta kvinnors underordning i samhället, att minska löneskillnader mellan män och kvinnor, att motverka våldet mot kvinnor med mera.

Miljöpartiet

Miljöpartiets jämställdhetsplan är uppdelad i delarna ”Jämställdhet som rättighet” och ”Jämställt näringsliv”. Det första stycket som följer efter rubriken ”Jämställdhet som rättighet” handlar om rådande könsroller och hur dessa påverkar oss människor och detta fungerar som en upptakt till nästa stycke som börjar med ”[b]åde män och kvinnor tjänar därför på jämställdhet...”. I samma stycke skriver miljöpartiet att de ”... vill bekämpa normer som hindrar vårt skapande och vår frihet att utvecklas som individer”. I stycke tre fortsätter miljöpartiet med sina egna åsikter och här både påbörjas och avslutas ämnet *abort*. I fjärde stycket behandlas frågan om *jämn könsfördelning på arbetsmarknaden* och miljöpartiet tar tydligt ställning till att ”[p]olitiken bör regleras så att 50 procent av varje kön finns representerat i alla beslutande församlingar”. I stycket efter det redogör miljöpartiet för vad de anser i frågan om föräldraförsäkringen. Efter det stycket kommer den del som rubriceras ”Jämställt näringsliv”. Direkt under rubriken står på en ensam rad meningen ”Vi vill att jämställdhetsarbetet tas på allvar även inom näringslivet och regional utveckling”, och den följs av ett stycke som handlar om att de pengar som satsas inom näringslivspolitikerna måste komma även kvinnor till del. Meningarna som följer är ett slags kritik mot regeringen⁴; miljöpartiet förklarar att: ”... men som så ofta är fallet när det gäller näringslivet är det pengar som främst kommer manligt företagande till del”, varpå ytterligare en enkelrad följer som förtydligar att ”[j]ämställdhetsperspektivet är sällan närvarande hos de myndigheter som driver projekten”. Denna mening fungerar som en inledare för det stycke som följer där följderna för den bristande förståelsen beskrivs. Efter detta följer ett stycke som anspelar på de två föregående styckena och som redogör för vad miljöpartiet vill göra för att förändra det ovan beskrivna förhållandet som råder inom näringslivspolitikerna. Miljöpartiets jämställdhetsplan avslutas med kritik emot bristen på ett gemensamt synsätt, vilket, menar miljöpartiet, gör att ”... förslagen kring jämställdhet i kluster inte blir effektiva”.

Socialdemokraterna

Socialdemokraternas jämställdhetsplan börjar med att plädера för att alla människor har samma rättigheter och att alla därför måste ha samma möjligheter. Därefter gör de tydligt att socialdemokraterna vägrar att acceptera könsmaktsordningen och menar att det är en viktig demokratisk fråga som handlar om allas lika rätt och värde. Det andra stycket handlar om hel-

⁴ Vilken regering som åsyftas är oklart. Jämställdhetsplanen är en del i miljöpartiets partiprogram vilken är antaget 2005 men någon övrig hänvisning finns inte.

och deltid, lika lön för lika arbete och att socialdemokraterna vill att den offentliga sektorn ska gå före och eliminera osakliga löneskillnader. Sedan följer ett stycke som handlar om unga, att "[v]arje flicka och pojke måste få känna sitt människovärde och bli respekterad av omgivningen". Fjärde stycket handlar om våld mot kvinnor och barn och om skyddet för utsatta kvinnor och barn. Den sista meningen i stycket är den sista meningen i socialdemokraternas jämställdhetsplan, och där menar socialdemokraterna att "[v]i har alla ett ansvar att skapa ett samhälle byggt på respekt".

Vänsterpartiet

Den del från vänsterpartiet som får motsvara övriga partiers dokument *jämställdhetsplan* är som tidigare nämnt ett avsnitt ur vänsterpartiets partiprogram rubricerat "Patriarkatet". Detta dokument börjar med att förklara att det samhälle vi lever i idag bärs upp av en maktstruktur grundad på kön: patriarkatet. Begreppet patriarkat förklaras och utvecklas ytterligare igenom en stor del av dokumentet, och till största delen förklaras det på ett sådant sätt så att vänsterpartiet framställer sig själva som allvetare och läsaren som medveten om patriarkatet men inte övertygad om att det är något som går att förändra. Texten känns riktad mot en läsare som är skeptisk mot att jämställdheten är värd att kämpa för och att en förändring är genomförbar. I ett avsnitt verkar vänsterpartiet förebygga eventuellt motstånd genom att propagera för att patriarkatet innebär begränsningar *även* för män och för mäns livsval eftersom detta system skapar ett ömsesidigt beroende mellan män. Nästa stycke handlar om det sexualiserade våldet som utövas av män mot kvinnor och barn. Vänsterpartiet beskriver hur det ser ut idag och glider över i ett resonemang om att porrindustrin och prostitution blottlägger "grundläggande strukturer i samhället som ytterst handlar om ojämna maktrelationer mellan könen". Stycket efter det radar upp vilka faktorer som bestämmer hur kvinnoförtrycket yttrar sig vid olika tidpunkter och i olika samhällen, men att patriarkatets generella karaktär förblir densamma. Så följer ett stycke som inleds med en mening om att könsmaktsordningen inte är någon naturlag och som fortsätter med fenomenet *feminism*, och här tränger vänsterpartiets ideologi igenom och det tydliggörs att feminismen behövs och att kampen för kvinnors rättigheter givit viktiga resultat och att denna kamp måste föras "... för att patriarkatets makt skall kunna brytas".

Sammanfattning av innehållet i jämställdhetsplanerna

Det finns lite olika strategier för hur jämställdhetsplanerna skrivits. Det är inte ovanligt att man i ett stycke börjar med att beskriva hur läget ser ut idag, sedan kommer en eller ett par meningar om hur det borde vara och sist slår man fast att *Vi i vårt parti vill...* Med tanke på att samtliga partier har en plan för hur jämställdhet skall uppnås och att många människor idag är för jämställdhet kan det kännas onödigt att en så stor del av texterna går åt till att förklara något som de flesta redan vet. Till exempel skriver moderaterna att "Ingen människas liv ska behöva bestämmas av förutfattade meningar eller generaliseringar", folkpartiet att "[d]et är oacceptabelt att kvinnor inte får lika lön för likvärdigt arbete" och kristdemokraterna att "[d]et finns inget tillfälle då en människa kan göra avkall på sitt människovärde eller då det är tillåtet för någon annan att kränka det". Centerpartiet skriver att "[l]ösningar som tar till vara på människors individuella behov är de som skapar det mest jämställda samhället", och miljöpartiet att "[d]e pengar som satsas inom näringslivspolitikerna måste komma även kvinnor till del". Socialdemokraterna menar att "[k]vinnor och barn som har utsatts för våld och sexuella övergrepp måste få stöd och hjälp" och från vänsterpartiet får vi veta att "[m]äns överordning och kvinnors underordning är ingen naturlag". Detta utan att något parti egentligen uttrycker ett löfte om att ändra eller försöka ändra på de rådande förhållandena.

Stycken som till största delen beskriver vad som är fel i vårt samhälle, hur det istället borde vara och som avslutas med en mening där partiet nämner en konkret lösning på problemet är också vanligt förekommande i jämställdhetsplanerna. På flera håll nämns inte ens att partiet är intresserat av att ändra på det rådande förhållandet. Det blir tydligt att det handlar om att bygga upp en bild av att samhället är genomsyrat av den skeva könsmaktsordningen genom att nämna vad som är fel och orättvist.

Det är inte lika vanligt med kritik mot några andra riksdagspartier eller annat. Det finns i miljöpartiets jämställdhetsplan en passus om regeringen där miljöpartiet kritiserar det sätt på vilket regeringens bistånd till näringslivet fördelas. Miljöpartiet skriver dock inte vilken regering som åsyftas.

2.2. Språkbruket i riksdagspartiernas jämställdhetsplaner

I detta kapitel redogör jag för resultaten ifrån respektive aspekt i jämställdhetsplanerna. Aspekterna följer ordningen *personliga pronomen (2.2.1.)*, *titlar och personbeteckningar*

(2.2.2.), böjning av adjektiv i naturligt genus (2.2.3.), ord och ordkombinationer som "kvinnor", "män" och "kvinnor och män" och snarlika ord (2.2.4.) samt omskrivningar (2.2.5.).

2.2.1. Pronomen

I de sju partiernas texter finns inte mer än tre exempel på pronomenbruk av den typen jag undersökt, nämligen de personliga pronomina *han*, *hon* och *den*. Kristdemokraterna använder *hon* på två ställen: *Hon är rationell till sin natur och kan välja mellan gott och ont* (rad 2), *Hon är en unik person som föds in i och utvecklas i ett sammanhang med andra personer och har såväl kroppsliga, själsliga som andliga behov* (rad 7) och moderaterna har ett exempel i sin text: *De normer för "kvinnlighet" och "manlighet" som finns i vårt samhälle idag hotar individens frihet att själv välja hur han eller hon vill leva sitt liv* (rad 19). Folkpartiet, centerpartiet, miljöpartiet, socialdemokraterna och vänsterpartiet har inga personliga pronomen av den typ jag sökte. Anledningen till den låga förekomsten av den här typen av pronomen kan antas bero på att texterna framförallt är skrivna om *människor* - i plural - och att pronomen som *hon* och *han* därför ersätts med *de* eller *deras* och därmed inte är könsbundna. Den andra anledningen är att man troligen vill undvika könsbundna pronomen och därför tillämpar omskrivningar av olika slag.

Hans Landqvists menar att *hon* som ensamt generiskt pronomen är ovanligt förekommande (Landqvist 2001, sid. 150). Landqvists undersökning visade att *hon* och *han eller hon* främst används inom vissa domäner och Landqvist har uppfattat det som att formen *han eller hon* förekommer när referenten inte förknippas med ettdera könet. Landqvist skriver att "[r]ättens språk bidrar till att upprätthålla en könsordning där det som betraktas som maskulint är överordnat och normalt, medan det som anses feminint är underordnat och avvikande" (Landqvist 2001, sid. 160).

De exempel på generisk användning av *hon* som förekommer i min undersökning är troligen valda för att stycket handlar om *människan*. Det första pronomenet syftar förvisso tillbaka mot referenten *person*, men i meningarna som följer är det *människan* som åsyftas, och ordet *människa* får, som tidigare nämnt, *hon* som generiskt pronomen (SAG 1999, Pronomen sid. 277). Användningen av *hon* som generiskt pronomen i de angivna exemplen är därför förväntad och jag ser det inte som diskriminerande.

Exemplet *han eller hon* i moderaternas jämställdhetsplan återfinns i meningen: ”De normer för `kvinnlighet` och `manlighet` som finns i vårt samhälle i dag hotar individens frihet att själv välja hur han eller hon vill leva sitt liv”. Genom att både kvinnlighet och manlighet nämns skulle ett bruk av ett ensamt pronomen göra att meningen låter aningen märklig. Användningen av *han eller hon* känns därmed nästan nödvändig. Då det endast finns ett exempel på bruk av dubbla pronomen är en analys av ordningen inte möjlig att genomföra, men tidigare i meningen skrivs *kvinnlighet* ut före *manlighet* och ordningen på pronomina, med *han* först, är möjligen påverkad av detta. Om så är fallet tillhör moderaterna för denna aspekt nivå 3.

2.2.2. Förekomst av titlar och könsneutrala eller könsbundna personbeteckningar

Eftersom texterna är skrivna i syfte att framhålla jämställdheten är det hela tiden skrivet med *människan* i fokus. Då texten inte enbart ”får” handla om män eller kvinnor eller vara skriven på ett sätt som kan uppfattas som orättvist åt något håll handlar texterna till största del om *människor* och *individer*. Men ibland görs också en avstickare i texten som handlar om *män*, *kvinnor* eller om både *män och kvinnor*. Den höga medvetenheten om språkbruket i övrigt resulterar dock troligen i att användningen av *könsbundna personbeteckningar* väljs bort till fördel för könsneutrala. Det finns inte något exempel på en könsbunden personbeteckning i någon av jämställdhetsplanerna. De könsneutrala personbeteckningarna är inte heller av det slag där textförfattaren gjort ett aktivt val såsom är möjligt för variationen *riksdagsledamot*, *riksdagsman* eller *riksdagskvinna*, utan det är beteckningar som endast förekommer könsneutralt som *ledare*, *arbetsgivare* och *personal* som används. Totalt finns tolv exempel på personbeteckningar: *arbetsgivare* (fp, fp), *företagare* (c, mp), *förskolepersonalen* (fp), *könsköparna* (v), *ledare* (m), *låg- och medelinkomsttagare* (c), *myndighetspersoner* (c), *personal* (fp), *väljare* (kd). Av dessa används en del i meningar där det står tydligt att beteckningen ska stå för antingen kvinnor eller män, till exempel syftar *personal* i folkpartiets text på *kvinnor inom branscher där kommuner och landsting har monopol*, centerpartiet vill *sänka skatten för låg- och medelinkomsttagare som till största delen är kvinnor* och kristdemokraterna säger sig alltid ha haft en hög andel *kvinnliga väljare*. Ordet *Ledare* återfinns i följande mening: ”Om vi visar att en ledare inte alltid är en man så kan vi börja bryta föreställningen om att ledaregenskaper är manliga egenskaper” (m).

De exempel på personbeteckningar som förekommer i jämställdhetsplanerna visar alltså på ett könsneutralt språkbruk. För titlar finns inget exempel, vilket kan förklaras av det att texterna inte behandlar specifika personer. Ingen beteckning används i syfte att presentera eller specificera en viss person, vilket gör att en kartläggning av just detta inte är möjligt.

2.2.3. Böjning av adjektiv i naturligt genus

I detta avsnitt går jag igenom hur adjektivböjningen i naturligt genus ser ut i jämställdhetsplanerna.

Det finns två exempel på adjektivböjning i naturligt genus som förekommer i jämställdhetsplanerna och det är i folkpartiets och i kristdemokraternas texter: *en enda arbetsgivare* (fp) och *den enskilda människans liv* (kd). I exemplet från folkpartiets text är det inte möjligt att byta ut *a*-suffixet mot ett *e*-suffix. I bestämd form hade det däremot kunnat stå *den ende arbetsgivaren*. Folkpartiets val är därför enligt förväntan. Däremot är kristdemokraternas val av *a*-suffix inte lika självklart. Den *människa* som kristdemokraterna skriver om är en vilken som helst person, utan avseende på kön, som enligt Svenska Akademiens grammatik kan få både *a*- och *e*-suffix (SAG 1999, Adjektiv sid. 227). Valet påverkas av ett antal faktorer, där *e*-suffix förklaras vara det vanliga i formellt och neutralt skriftspråk. Men precis som *hon* med könsneutral referens gynnas vid orden *människa* och *nästa* gör även *a*-suffixet det (SAG 1999, Adjektiv sid. 229). Slutsatsen blir därför att kristdemokraternas val av *a*-suffix stämmer helt överens med rekommenderat bruk.

2.2.4. Förekomst av ord och ordkombinationer som *kvinnor, män* och *man och kvinna*

I avsnittet redogörs för hur ord som *kvinnor, män* och liknande används i jämställdhetsplanerna. Här iakttas både förekomst och, om orden förekommer i par, ordning. Med ordning menas vilket ord som står först i ett exempel som *kvinnor och män*.

Centerpartiet: *kvinnor och män, kvinnor, kvinnorna, kvinnor, män och kvinnor, kvinnor... och män, kvinnors, män och kvinnor, kvinnor, kvinnor, kvinnor, kvinnor, kvinnor, kvinnor.*

Folkpartiet: *Kvinnor tjänar mindre än män, kvinnor, Kvinnor, Kvinnor, kvinnor, kvinnor, män, kvinnor, Kvinnor, kvinnor, kvinnor, kvinnor, kvinnor.*

Kristdemokraterna: *Mäns och kvinnors, kvinnans, kvinnors, kvinnliga, manligt överordnade och kvinnligt underordnade, kvinnor och män, kvinnor, kvinnas.*

Miljöpartiet: *kvinnor och män, män och kvinnor, kvinnas, kvinnor, manligt, kvinnor, kvinnor, "kvinnor".*

Moderaterna: *kvinnor och män, kvinnor och män, man eller kvinna, kvinnor och män, mäns och kvinnors, kvinnor och män, "manligt" och "kvinnligt", män och kvinnor, "kvinnlighet" och "manlighet", han eller hon, man, manliga, manliga.*

Socialdemokraterna: *kvinnor och män, kvinnor, tjejer och killar, flicka och pojke, Mäns våld mot kvinnor och barn, Kvinnor och barn, kvinnor och barn, barn och kvinnor.*

Vänsterpartiet: *mäns, kvinnors, män...och kvinnor, Kvinnoförtrycket, Männen, kvinnors, Män och kvinnor, kvinnors, män, mäns, män, män, kvinnor, mäns, av män mot kvinnor och barn, manliga, kvinnor och barn, manlig, kvinnoförtrycket, Mäns överordning och kvinnors underordning, kvinnors, kvinnokamp.*

I jämställdhetsplanerna finns många exempel på användning av orden *kvinna* och *man* och olika former av dessa. Totalt finns 37 förekomster på variationer av ordet *kvinna* och 14 förekomster på variationer av ordet *man*. Skillnaden är stor mellan frekvensen på dessa ord men resultatet är föga överraskande. Det är nämligen inte ovanligt att delar av texterna handlar om att *kvinnan är underordnad* och vad som kan göras för att *förbättra för kvinnan*. Att antalet variationer på ordet *kvinna* är så mycket större än variationerna på ordet *man* är därför vad som kan förväntas utan att detta tyder på en orättvis användning av ordet *kvinna* och dess variationer. Orden *kvinna* och *man* är i jämställdhetstexterna *områdesrelaterade* och därför högfrekventa. Antalet förekomster på orden *man* och *kvinna* med respektive tillhörande variationer skiljer sig kraftigt åt mellan partierna. Moderaterna har endast förekomster av ordet *man* med tillhörande varianter medan kristdemokraterna endast har förekomster på ordet *kvinna* med tillhörande varianter. Även antalet förekomster skiljer sig mellan partierna, där folkpartiet har så många som 14 exempel, medan miljöpartiet och socialdemokraterna endast har ett exempel vardera.

Antalet förekomster av ordningsvariation i ordkombinationer av typen *kvinna och man, män och kvinnor* är desto jämnare. Här finns 13 exempel där variationer på ordet *kvinna* står först medan den omvända ordningen, där *man* står före *kvinna* förekommer i 15 exempel. Men spridningen är ojämn, då moderaterna har 9 exempel medan folkpartiet endast har ett (1).

Det finns också 7 exempel som hamnar under en "övrig" kategori. Detta gäller orden och ordkombinationerna *barn och kvinnor* (s), *Kvinnoförtrycket* (v), *Kvinnor och barn* (s), *kvinnor och barn* (s, v), *kvinnoförtrycket* (v) och *kvinnokamp* (v).

2.2.5. Förekomst av omskrivningar

En stor del av samtliga riksdagspartiers jämställdhetsplaner är, vid stycken som berör människor, skrivna i plural. Det finns inte något exempel på en mening som känns otymplig eller konstlad och som verkar vara vald för att kringgå könsmarkering. Jag har inte heller funnit andra former av omskrivningar som känns klumpiga eller som kan ses som ett *aktivt val för att kringgå könsmarkering*.

2.3. Språkbruket i de texter som inte handlar om jämställdhet

I detta kapitel redogör jag resultaten för respektive aspekt i de texter som inte handlar om jämställdhet. Aspekterna följer ordningen *personliga pronomen* (2.3.1.), *titlar och personbeteckningar* (2.3.2.), *böjning av adjektiv i naturligt genus* (2.3.3.), *ord och ordkombinationer som "kvinnor", "män" och "kvinnor och män" och snarlika ord* (2.3.4.) samt *omskrivningar* (2.3.5.).

2.3.1. Pronomen

Förekomsten av de personliga pronomina *den*, *han* och *hon* i de texter som inte handlar om jämställdhet är, precis som för jämställdhetsplanerna, sparsam. Totalt finns tre exempel på användning av *hon* och/eller *han*. Från folkpartiets text om *Skola och utbildning* finns exemplet "Vi tycker att varje barn har rätt till grundläggande kunskaper. Om barnet inte får dessa, bör hon ha rätt till stöd och hjälp till dess att kunskaperna inhämtats" (min understrykning) där pronomenet *hon* är ett intressant val. Här har folkpartiet inte använt sig av plural trots att det inte skulle innebära en klumpig formulering. Det skulle fungera att skriva "De barn som inte får dessa bör ha rätt till..." för att undvika det personliga pronomenet. Möjligen har man valt att skriva det på det här sättet för att specifikt uttrycka att *den som inte får grundläggande kunskaper bör ha rätt till stöd och hjälp till dess att kunskaperna inhämtats*. Det blir så att säga mer tillspetsat om det skrivs i singular eftersom meningen ovan är menad att ange ett fall där inläringen på grund av någon omständighet inte fungerat väl. Det gör möjligen att meningen fungerar bättre i singular och att en sådan tillspetsning uteblir eller åtminstone suddas ut något vid plural. Att då valet av pronomen hamnar på *hon* istället för *den* eller det normalt brukade generiska *han* är intressant. *Barn* har genus *neutrum* och i bestämt form heter det alltså *det barnet*. I Svenska Akademiens grammatik står "Undantagsvis används i singularis *den/det* också om specifika personer, särskilt om barn, när referentens

kön är okänt eller irrelevant...” (SAG 1999, Pronomen sid. 281). Här finns alltså en fjärde möjlighet: pronomenet *det*: ”Om barnet inte får dessa, bör det ha rätt till...”. Av fyra valmöjligheter, nämligen *den*, *det*, *han* och *hon*, har folkpartiet valt pronomenet *hon* i avseende att fungera som generiskt pronomen, eftersom *barnet* i denna mening refererar till en referent oavsett kön. Det vanligen använda generiska pronomenet är som tidigare nämnt *han*. Tilläggs sedan att ordet *barn* också kan refereras till med pronomenet *det* utöver de allmänna pronomenalternativen blir därför folkpartiets val av *hon* än mer uppseendeväckande. Det är också ett intressant val även utanför språkvetenskapen. Exempelmeningen rör ett barn som inte tillgodogör sig grundläggande kunskaper, och att då frångå skriftspråksnormer och välja *hon* som är det minst väntade pronomenet, och detta i ett patriarkaliskt samhälle, är ett mycket förvånande tilltag. Ett tilltag jag tycker det finns stor anledning till att fundera över.

Även i miljöpartiets text förekommer pronomen. Det första exemplet talar explicit om att det handlar om både kvinnor och män i och med formuleringen ”Helst vill vi ha ett system där varje ledamot röstar med det antal röster som han eller hon fått i valet”. Här är det uppenbart att miljöpartiet vill framhäva att det handlar om både kvinnor och män eftersom de explicit skriver *han eller hon*. Lite längre ner i miljöpartiets text förekommer ett exempel där ett könsbundet pronomen används könsneutralt: ”Där en människa bor, lever och verkar ska hon också kunna påverka samhället politiskt”. Anledningen till att man här valt att skriva *hon* och inte *hon eller han* beror troligen på att en sådan formulering skulle te sig något tillkrånglad eftersom inledningen *Där en människa bor* explicit uttrycker singular. Meningen är troligen formulerad för att vara slagkraftig och stark och användning av *hon eller han*, som uttrycker vaghet, gör att meningen förlorar en stor del av det budskap den troligen är menad att framföra. Att valet så har fallit på det personliga pronomenet *hon* förefaller logiskt eftersom det syftar tillbaka mot referenten *människa*. Miljöpartiet har således ett exempel där man omnämner både *han* och *hon* och ett exempel där det använda pronomenet *hon* är korrekt och enligt förväntan.

Det finns exempel där *den* används. Det är i socialdemokraternas text och exemplet lyder: ”Den som har ett arbete att gå till får en egen inkomst och känner sig behövd”. Här står *den* framför en relativ bisats och används utan avseende på biologiskt kön. *Den* kan i fall som detta liknas vid *var och en som...* vilket förtydligar att *han* eller *hon* inte kan användas istället för *den* och att detta exempel därför hamnar utanför mina beräkningar. *Den* förekommer på ytterligare ett par ställen. Det är i kristdemokraternas text om vård: *den enskilde patienten* och

den långvarigt sjuke. Här fungerar *den* inte som pronomen utan som definithetsmarkörer och är alltså framförställda artiklar. Därför tas inte heller dessa exempel med i mina beräkningar. Det finns således inget exempel på användning av *den* som personligt pronomen i de texter som inte handlar om jämställdhet.

2.3.2. Förekomst av titlar och könsneutrala eller könsbundna personbeteckningar

I de texter som inte handlar om jämställdhet finns långt många fler exempel på personbeteckningar av olika slag än vad det finns i jämställdhetsplanerna. Anledningen till att det finns fler exempel i de texter som inte handlar om jämställdhet beror sannolikt på att dessa texter behandlar specifika områden. Partiet ger i en områdesfokuserad text sin syn på hur det ser ut på det specifika området idag, hur det bäst skulle fungera och vad som krävs för att nå dit. Skola, vård och arbetsmarknad är exempel på sådana specifika områden. I texterna presenterar partierna sina åsikter, sina ambitioner och sina krav på förändringar på just detta område. Det är därför lätt att dessa texter övergår till mer konkreta handlingsplaner med fler konkreta mål och förslag på konkreta förändringar än vad jämställdhetsplanen gör. Det kan handla om att skapa fler arbeten eller att förbättra sjukvården eller skolan och därför blir ord som *lärare*, *anhöriga* och *arbetstagare* vanligt förekommande. Jämställdhetsplanerna är skrivna på ett sådant sätt så att de ska inbegripa hela samhället och av den anledningen kan man i de texterna inte gå in på vad som kan förändras för varje specifik arbetsplats och omnämna samtliga yrkesbeteckningar. Detta gör att jämställdhetsplanerna är mer omfattande men mindre specifika, medan de texter som inte handlar om jämställdhet istället är fokuserade på till exempel ett arbetsområde eller en yrkesgrupp och därmed blir mer specifika och mer konkreta. Av samma anledning var antalet förekomster av ord som *kvinnor* och *män* hög i jämställdhetsplanerna.

Det finns inte heller i dessa texter exempel på användning av titel.

Beteckningar i de texter som inte handlar om jämställdhet fördelar sig såhär:

Centerpartiet: Lärarna, lärare (7), elever, förebilder, pedagogerna, lärare och rektorer, lärarna.

Folkpartiet: *elever, elever, eleven, lärare, studenternas.*

Kristdemokraterna: *anhöriga.*

Miljöpartiet: *beslutsfattarna, väljare, ledamot, väljarens, utländska medborgare, svenska medborgare.*

Moderaterna: *brottslingarna, brottslingar, polisen (2), brottsoffren, brottsofferhandläggare, poliser (3), personal, unga lagöverträdare, unga brottslingar, brottsoffret, enskilda aktörer.*

Socialdemokraterna: *äldre, personal (2), erfarna medarbetare, mentorer, resurspersoner, elever, fritidspedagoger.*

Vänsterpartiet: *de kollektivt oansvariga regeringsrepresentanterna, tjänstemännen, likaberättigade parter, folken, makthavarna.*

Av dessa beteckningar finns det ett exempel som skiljer sig ifrån de andra. Det är i vänsterpartiets text det förekommer och ordet är *tjänstemännen*. Till skillnad ifrån övriga exempel i samtliga texter har vänsterpartiet här använt en beteckning som innehåller efterledet *-man* istället för att använda en synonym som fungerar könsneutralt, till exempel *befattningshavare* (Bonniers Synonym Ordbok 2000, sid. 522). Det svenska språket har dock inte varit utsatt för den förändring som skett i andra länder, där till exempel engelskan har *chair person* och norskan har *forkvinne* om ordförande har svenskans *-man* istället kommit att inbegripa både kvinnor och män (Grünbaum 2001, sid. 33). Vi kan därför tala om både manliga och kvinnliga *tjänstemän* precis som vi har både kvinnliga och manliga och *rådmän*, *ombudsmän* och *förmän* (Grünbaum 2001, sid. 33). Ur detta perspektiv är vänsterpartiets ordval därför inte uppseendeväckande. Men så finns det också ord med *-man* som lämpar sig mindre väl för användning om kvinnor: *idrottsman* och *vetenskapsman* är två exempel på sådana ord (Grünbaum 2001, sid. 33). Om vänsterpartiet använder ordet i könsneutral mening eller inte är svårt att utläsa. Ordet används i en text där vänsterpartiet starkt kritiserar EU, närmare bestämt i ett stycke med kritik mot EU:s beslutsstruktur: "EU fyller inte minimikraven på en demokrati. Lagstiftningsmakt har förts från de nationella parlamenten till de kollektivt oansvariga regeringsrepresentanterna i Ministerrådet och lagförslagen utarbetas av tjänstemännen i Kommissionen". I texten spelar vänsterpartiet mot *makt* och ord som *federal statsbildning* och *makthavarna* kontra *folken* förekommer. Vid ett tillfälle i texten menar vänsterpartiet också att: "Vår EU-kritiska position gör det än viktigare att verka för en socialistisk och feministisk politik". Det är därför inte helt otroligt att vänsterpartiet, utan att uttrycka det explicit, ser på EU och dess beslutsstruktur som ett patriarkaliskt system. Ordvalet skulle därmed fungera som en markör som är vald för att föra fram känslan av att EU-strukturen närmast tillhör (manliga) byråkrater. Resonemanget kan tyckas vara förhastat, men fortfarande kvarstår också det faktum att det är den enda beteckning ur samtliga texter

som innehåller ett led som kan kopplas till ett kön, det vill säga till *män*, detta trots att det finns könsneutrala synonymer till ordet. Det kan alltså förefalla så att ordet *tjänstemännen* är valt för att förstärka bilden av EU som icke demokratiskt, som överstatlig och som icke-feministisk. Bruket är inte som sådant direkt påfallande, utan det är i kontexten och i jämförelse med de övriga beteckningarna som ordvalet blir eklatant.

2.3.3. Adjektivböjning i naturligt genus

I textmaterialet finns fyra exempel på adjektivböjning i naturligt genus. Kristdemokraternas text innehåller två: *den enskilde patienten*, *den långvarigt sjuke* och miljöpartiets text innehåller två: *den enskilde väljarens röst* och *den valdes inflytande*. Samtliga exempel visar alltså på användning av *e*-suffix. Samtliga fall är också av sådan art där *en vilken som helst person utan avseende på kön* åsyftas vilka kan ha böjningssuffixet *-e* (SAG 1999, Adjektiv sid. 277). När syftningen inte sker till någon specifik person utan till någon i allmänhet fungerar dock även *a*-suffixet och användningen skulle därför inte behöva vara koncentrerad till *e*-suffixet. Men med hänsyn till att *formellt och neutralt skriftspråk* vanligen brukar *e*-suffixet är förekomsten bland exemplen helt överensstämmande med vad som kan förväntas.

2.3.4. Förekomst av ord och ordkombinationer som *kvinnor*, *män* och *man och kvinna*

Det finns tre exempel på förekomst av ord som *kvinnor*, *män* och liknande i de texter som inte handlar om jämställdhet. Moderaternas text "Nolltolerans mot brott" står för två av dessa: "Våld mot kvinnor ställer särskilda krav på bemötande" och meningen som följer direkt efter: "De kränkningar kvinnorna har utsatts för...". Det tredje exemplet är ifrån centerpartiets text om lärare: "Vi vill att barnen i förskolan och skolan både ska ha manliga och kvinnliga förebilder".

För de två första exemplen är en analys om *grad av medvetenhet gällande ordningsföljden i ord som män och kvinnor / kvinnor och män* inte möjlig att genomföra eftersom endast ordet *kvinna* förekommer. Däremot är exemplet som är hämtat ur centerpartiets text ett sådant exempel som det går att resonera kring. Om valet är medvetet och vad det i så fall grundar sig på är inte möjligt att avgöra eftersom det bara finns ett exempel, men det går ändå att föra ett resonemang om just medvetenheten i språkbruket här. Genom att centerpartiet skrivit *manliga och kvinnliga förebilder* finns två möjliga analysingångar. Det ena skulle vara att centerpartiet

i denna text som inte handlar om jämställdhet kopplat ifrån noggrannheten gällande kön och genus. Men särskilt som centerpartiet menar att *barnen i förskolan både ska ha manliga och kvinnliga förebilder* verkar det inte troligt att de kopplat ifrån jämställdhetstänkandet och omedvetet skrivit *manliga* före *kvinnliga*. Det andra skulle så vara att centerpartiet för denna mening fogar sig till *medvetenhetsgrad 3*, men att detta inte blir synligt på grund av det låga antalet förekomster. Jag ser det inte som tillförlitligt att placera in centerpartiet i någon medvetenhetsgrad för detta exempel, men tillsammans med att jag, som nämnt ovan, utgår ifrån att inte finna något exempel där ett parti befinner sig på *medvetenhetsgrad 1* skulle en sådan analys stanna på att centerpartiet här ligger på *medvetenhetsgrad 3*.

Att antalet förekomster är så mycket lägre än i jämställdhetsplanerna beror på att texterna handlar om andra områden än just jämställdhet och därför inte omnämner vare sig *kvinnor* eller *män* i samma utsträckning. Istället ligger fokus på områden som skola, vård och arbetsmarknad vilket ökar antalet ord som är relaterade till sådana områden.

2.3.5. Förekomst av omskrivningar

Det finns ett par meningar i folkpartiets text om *Sveriges skola* som är skrivna med plural: ”Skolan ska utmana dem som inte får utmaningar hemma. Skolan ska ha höga förväntningar på dem som inte har några förväntningar på sig själva”. Det är dock svårt att avgöra huruvida detta är en omskrivning för att undvika att använda pronomenet *den* eller om det helt enkelt är en formulering som kommit till för att stärka känslan av att *alla elever ska lyckas i skolan* och att man i folkpartiet är måna om att sätta in extra resurser för att uppnå det målet. Det hade inte varit helt fel att skriva ”Skolan ska utmana den som inte får någon utmaning hemma” eller ”Skolan ska ha höga förväntningar på den elev som inte har några förväntningar på sig själv” (mina understrykningar). Men likväl fungerar det bra med plural. Troligen är valet av plural medvetet, men anledningen är fortfarande svår att utröna: antingen är det för att kringgå könsmarkering eller så är det för att förstärka känslan av att *alla ska lyckas*.

I övrigt är det mycket svårt att se om och i så fall var i texterna det skett en omskrivning. Texterna är så pass genomarbetade, noga granskade och korrekturlästa att klumpiga meningar och uppenbara frånsteg från könsmarkering i många fall är omöjliga att finna. Plural är den smartaste formen av omskrivning (Einarsson 2004, sid. 81), men eftersom samtliga texter handlar om flera människor och om människor i grupp är det naturligt att texterna i stor mån

är skrivna i plural utan att detta betyder att det är en strategi för att kringgå att uttrycka kön. Andra typer av omskrivningar är *passivformer*, *upprepningar av substantiv* och *abstrakta och opersonliga vändningar* (Einarsson 2004, sid. 80). Sådana typer kan vara lättare att identifiera men i min analys har jag inte funnit något exempel på någon sådan omskrivning heller.

2.4. Sammanställning av förekomster

För att lättare åskådliggöra förekomsterna har jag sammanställt de exempel som finns för respektive parti i de två texterna. I sammanställningen har jag valt bort aspekten *Förekomst av ord och ordkombinationer som kvinnor, män och man och kvinna* eftersom samtliga partiers jämställdhetsplaner innehåller flera exempel på användning av detta vilket skulle störa den totala sammanställningen. För de texter som inte handlar om jämställdhet är exemplen färre, men jag har valt att inte ha med den variabeln eftersom jag inte har med den för jämställdhetsplanerna. Då jag inte funnit någon mening som klart och tydligt är en *omskrivning* har jag inte heller räknat med denna aspekt i sammanställningen. Bortsett från aspekterna *Förekomst av ord och ordkombinationer som kvinnor, män och man och kvinna* och *Omskrivningar* fördelar sig förekomsterna enligt följande:

Centerpartiet – Inga exempel.

Folkpartiet – Ett exempel på användning av personligt pronomen: *hon* i texten ”Grundskolan”. Ett exempel på böjning av adjektiv i naturligt genus i jämställdhetsplanen: *en enda arbetsgivare*. Totalt 2 exempel.

Kristdemokraterna – Två exempel på användning av personligt pronomen i jämställdhetsplanen: *Hon* och *Hon*. Ett exempel på böjning av adjektiv i naturligt genus i jämställdhetsplanen: *den enskilda människans liv*. Två exempel på böjning av adjektiv i naturligt genus i texten ”Värdig vård och omsorg”: *den enskilde patienten* och *den långvarigt sjuke*. Totalt 5 exempel.

Miljöpartiet – Två exempel på användning av personligt pronomen i texten ”Förnyelse av de valda församlingarna”: *han eller hon* och *hon*. Två exempel på böjning av adjektiv i naturligt genus: *den enskilde väljarens röst* och *den valdes inflytande*. Totalt 4 exempel.

Moderaterna – Ett exempel på användning av personligt pronomen i jämställdhetsplanen: *han eller hon*. Totalt 1 exempel.

Socialdemokraterna – Inga exempel.

Vänsterpartiet – Ett exempel på användning av beteckning i texten ”Europeiska unionen – kapitalets union”: *Tjänstemännen*. Totalt 1 exempel.

3. Resultat och diskussion

Till innehåll skiljer sig de olika partiernas jämställdhetsplaner mycket lite. Det finns till exempel i flera partiers jämställdhetsplaner en förklaring till begreppet *patriarkat*. Även upprepning av meningar av *vi ska*-typen förekommer, liksom ett resonemang om mäns våld mot kvinnor och barn. Detta genererar dels användning av ord som *kvinnor* och *män* eftersom det rör sig inom domänen *jämställdhet*, dels pluralformer eftersom det genomgående handlar om *människor* och *grupper av människor*. Den omfattande användningen av plural har gjort att de aspekter jag var ute efter att kartlägga inte förekommer i tillfredsställande utsträckning. Trots det skrala resultatet finns ett par saker jag funnit intressanta. Något jag inte hade väntat mig var till exempel folkpartiets användande av pronomenet *hon* i deras text *Grundskolan*, det vill säga den text som inte handlar om jämställdhet. Aspekten *pronomen* är ett av de tydligaste sätten att uttrycka – eller inte uttrycka – kön. Av den anledningen väntade jag mig att samtliga partier skulle vara försiktiga med användningen av just *hon* och *han* som könsneutrala pronomen. Jag tog också för troligt att jämställdhetsplanerna skulle innehålla fler exempel på bruk av *hon*, om än omväxlande med *han* och att ett liknande mönster även skulle gå att finna för de övriga aspekterna. Detta bekräftas till exempel i antalet förekomster av ord som *kvinnor* och *män*, där frekvensen är hög i jämställdhetsplanerna men låg i de texter som inte handlar om jämställdhet. Folkpartiets användande av pronomenet *hon* med generisk syftning kommer inte av att *hon* refererar till en referent som omnämns som antingen *människa* eller *nästa*. Därmed är bruket ett avsteg från Svenska Akademiens rekommenderade användning och valet blir därför ännu mer intressant, speciellt med tanke på att exemplet handlar om en elev som inte kan tillgodogöra sig grundläggande kunskaper. Även miljöpartiet använder *hon* som könsneutralt pronomen i den text som inte handlar om jämställdhet, men här är bruket väntat eftersom referenten är *människa*. Jämställdhetsplanerna innehåller också de ett par exempel på användning av könsneutralt *hon*, men också dessa kan kopplas till referenten *människa*.

Hans Landqvists undersökning av pronomen i svenskt författningsspråk visade att formen *han* eller *hon* inte alls är någon självklarhet och att den omvända ordningen, *hon* eller *han*, inte ens tycktes vara tänkbar (Landqvist 2001, sid. 160), detta trots att de första anvisningarna om bruket av pronomen med generisk referens hade utgivits mer än tjugo år innan han genomförde sin undersökning (Landqvist 2001, sid. 160). Min undersökning har påvisat två förekomster av kombinationen *han* eller *hon*, men liksom i Landqvists undersökning finns inget exempel på förekomst av alternativformen *hon* eller *han*.

En ensidig användning av *han* som generiskt pronomen var inget jag förväntade mig att finna i min undersökning. Ett sådant resultat kan gå att koppla ihop med det Eva Erson uttrycker: ”[d]e som inte förstått eller kanske inte velat erkänna könsmaktens betydelse har ändå ofta förstått att det är inopportunt att låta könsfördomar träda i dagen” (Erson 2006, sid. 6). Min undersökning visar endast på ett omotiverat exempel på användning av könsneutralt *han* eller *hon* och det är det ovan angivna exemplet ifrån folkpartiets text *Grundskolan* där det är pronomenet *hon* som används. Ett exempel är alldeles för lite att dra paralleller till, men jag vill understryka det Landqvist kommit fram till med sin undersökning: ”[...] *hon* som ensamt generiskt pronomen är ovanligt i svenskt författningsspråk” (Landqvist 2001, sid. 150). Här skulle det alltså kunna ha ägt rum en förändring till bruket av generiskt *hon*, men det krävs en mer omfattande undersökning för att svara på om det faktiskt är så eller inte.

En sak jag funnit diskuterbar gällande aspekten *titlar och beteckningar* är vänsterpartiets användning av ordet *tjänstemännen*. Som enda beteckning med avledningen *-man* blir exemplet oundvikligen intressant. Men likväl är användningen inte möjlig att uttala sig i klarhet om, eftersom vi i svenskan kan använda beteckningar med *-man* om båda könen.

Undersökningen av *adjektivändelse i naturligt genus* har visat att samtliga exempel, både från jämställdhetsplanerna och i de texter som inte handlar om jämställdhet, stämmer överens med rådande rekommendationer. Bettina Jobin skriver att ”[s]å länge möjligheten finns för ett könsbestämt alternativ, är den könsneutrala syftningen möjlig att ifrågasätta och ett inre tolkningsarbete nödvändigt” (Jobin 2004, sid. 23). Man kan därför fundera över hur länge bruk av *e*-suffix skall vara det rekommenderade för formellt språkbruk, eftersom *e*-suffix inte kan användas om kvinnor.

Beläggen för användning av ord som *kvinna* och *man* och liknande ord samt kombinationer av dessa är det som allra mest skiljer sig åt mellan de olika texttyperna. I jämställdhetsplanerna finns många exempel medan de texter som inte handlar om jämställdhet endast innehåller tre. Den ojämna fördelningen kan dock förklaras med att orden är frekventa inom domänen jämställdhet vilket är ett förväntat resultat.

Omskrivningar har varit den aspekt som jag haft svårast att finna exempel på. Det beror troligen dels på att texterna är menade att nå ut till en stor och heterogen grupp människor och att plural därför blir naturligt, dels på att texterna är noga granskade innan de publiceras.

En generell och övergripande slutsats för de kartlagda aspekterna i min uppsats skulle vara att riksdagspartierna befinner sig på en medvetandenivå någonstans mellan nivå 2 och nivå 3. Det finns, som väntat, inget exempel på omotiverad användning av ett språkbruk som övervägande är till ettdera könets fördel.

Jag förväntade mig inledningsvis att jag skulle finna fler exempel där partierna försökt att hålla sig könsneutrala i jämställdhetsplanerna än i de texter som inte handlar om jämställdhet, detta för att området jämställdhet kan tänkas generera ett kritiskt granskande av till exempel pronomenbruk och ord som *kvinnor*, *man* och liknande även hos läsare som inte är intresserade av att kritiskt granska och/eller jämföra språkbruket med andra texter. En text som handlar om exempelvis *ekonomi* eller *skogsbruk* granskas ur jämställdhetssynpunkt kanske endast av den som är intresserad av just jämställdhetsfrågor. Av den anledningen kan en text som inte handlar om jämställdhet ha skrivits utan tanke på att den skall läsas och granskas ur jämställdhetssynpunkt. För att helt besvara frågan krävs en breddad undersökning där fler texter ingår i analysmaterialet. Min undersökning kan endast falsifiera denna förväntning för just de texter som ingått i mitt studerade material.

Inte heller vad gäller jämförelsen mellan det min undersökning visar och partiernas uttalade ståndpunkt i jämställdhetsarbetet kan några direkta slutsatser dras. Detta eftersom det inte finns någon koppling mellan ett partis uttalade jämställdhetsståndpunkt och huruvida deras språkbruk är jämställt eller inte.

Så länge som det med språket är möjligt att diskriminera ettdera könet utan att explicit uttrycka just detta kan språket användas precis så. Om jämställdhetsarbetet någonsin skall resultera i total jämställdhet krävs därför en större medvetenhet om språkbruket. Men en språkförändring tar, som nämnt ovan, lång tid att befästa. Om det svenska språket är på väg mot total könsneutralitet så kommer ett jämställt språkbruk under en period med stor sannolikhet att användas parallellt med en del föråldrade genusmarkörer som medvetet eller omedvetet nyttjas. Så även om vi inom en överskådlig framtid får till stånd ett jämställt samhälle skulle det kunna dröja innan språket följer i samma spår. Dock pekar resultatet i min undersökning på att språkbruket idag inte verkar vara alltför långt efter samhället i frågan om jämställdhet. För trots bristen på exempel tycker jag mig ändå kunna se en förändring i språkbruket. För dryga hundra år sedan var det försvarligt att enbart använda sig av *han* som

generiskt pronomen. Idag verkar en ensidig användning av generiskt *han* snarare vara nästintill otänkbar. Istället verkar jämställdhetssträvandena ha drivit språkbrukarna till att inte bara försöka använda ett så jämställt språkbruk som möjligt utan också till att *hellre väga över till kvinnans fördel*. Det verkar alltså som att en obalans i språkbruket som väger till kvinnans fördel i de politiska texterna är acceptabel medan det motsatta förhållandet vore otänkbart, och kanske till och med skulle ses som diskriminerande.

Hans Landqvist skriver att den rekommenderade alternativformen *han eller hon* möjligen skulle bli vanligare i svenskt författningsspråk från 1990 och framåt (Landqvist 2001, sid. 159). Exempelen i min undersökning är viktiga men alldeles för få för att en generell slutsats ska kunna dras om huruvida det svenska författningsspråkbruket i allmänhet har ändrats eller inte, och om författningsspråkbruket idag är jämställt eller om det faktiskt tenderar att användas till kvinnans fördel, vilket också är en viktig fråga. Vad gäller Landqvists antagande att *hon* som ensamt generiskt pronomen och alternativformen *han eller hon* främst förekommer inom vissa domäner (Landqvist 2001, sid. 159) kan min undersökning varken verifiera eller dementera antagandet på grund av den låga förekomsten.

Landqvists resultat kunde bekräfta förekomsten av androcentrism och sexism i rättens språk vilket även framkommit i tidigare forskning (Landqvist 2001, sid. 160). Min studie är inte avsedd att besvara hur det ser ut i rättens språk idag, men mitt resultat visar att språkbruket i riksdagspartiernas jämställdhetsplaner är jämställt. Med jämställt språkbruk avses dock inte könsneutralt språkbruk, eftersom ett sådant existerar ”först när kön inte längre specificeras för någotdera kön, eller alltid för båda könen” (Jobin 2004, sid. 25).

Fokus i min uppsats har legat på att analysera riksdagspartiernas textupbyggnad och att kartlägga vilka språkliga verktyg partierna använder för att en text inte ska riktas mot endast ett av könen och på så vis upplevas obalanserad. Vad gäller textupbyggnaden visade det sig att det fanns lite olika tillvägagångssätt i upplägget och gällande vad partierna valt att fokusera på i sina texter. Det finns inte något parti som skiljer sig markant från en generell hållning i jämställdhetsfrågan. Vad gäller det språkliga har jag ovan visat på en del aspekter som går emot det förväntade resultatet, men i de allra flesta fall förhåller sig partierna väl balanserade vad gäller könsmarkeringar. Det finns inget i språkbruket som går emot partiernas uttalade kamp för jämställdhet. Partiernas texter är noga genomarbetade och i stort sett kan sägas att i den mån det är möjligt förhåller sig partierna könsneutralt.

4. Avslutning

Jag förväntade mig att det skulle finnas skillnader i språkbruket vad gäller kön och genus i jämställdhetsplanerna jämfört med de texter som inte handlar om jämställdhet, detta eftersom jämställdhetstexterna troligen är noga genomarbetade för att inte upplevas som riktade åt ettdera könet. Men eftersom alla texter i min undersökning är sådana texter som är tillgängliga för allmänheten och eftersom texterna också representerar partierna är samtliga texter, det vill säga även de som inte handlar om jämställdhet, med all säkerhet noga granskade. Jag väntade mig alltså inte att finna att språkbruket i de texter som inte handlar om jämställdhet skulle avvika markant ifrån språkbruket i jämställdhetsplanerna. Det jag ville undersöka i den här uppsatsen var om det fanns någon skillnad i språkbruket, inte att jag främst skulle undersöka vilka skillnaderna är. Jag trodde dock att det skulle finnas fler konkreta exempel för samtliga av de undersökta aspekterna. Framförallt var jag inte beredd på att texterna till så stor del skulle vara skrivna i plural, ett tillvägagångssätt som utesluter användning av flera av de aspekter jag var intresserad av att kontrollera.

Vad gäller det undersökta materialet för den här uppsatsen kan sägas att språkbruket i partiernas publicerade texter får ett gott omdöme sett ur jämställdhetssynpunkt. För att kunna bekräfta eller dementera Landqvists antagande om att formen *han eller hon* blivit vanligare i svenskt författningsspråk från 1990 och framåt krävs en breddad undersökning. En undersökning som omfattar ett större material och som bygger vidare på tidigare presenterad forskning om språk och kön kan svara på om detta antagande stämmer, vilket skulle innebära en stor framgång för jämställdhetsarbetet. En sådan undersökning känns viktig med tanke på jämställdhetens utbredning och eftersom tidigare forskningsresultat inte varit tillfredsställande ur jämställdhetssynpunkt. Ett antagande är dock att det utvecklade jämställdhetsarbetet har givit resultat och att språkbruket faktiskt har genomgått en förändring till att bli mer könsneutralt, alternativt mindre androcentriskt. Men det finns fler aspekter att undersöka och, som nämnt ovan: Så länge som det med språket är möjligt att diskriminera ettdera könet utan att explicit uttrycka just detta kan språket användas precis så. Jag ser därför *språk och kön* som ett stort område för fortsatt forskning.

5. Källförteckning

- Bergh, Lise (1998), ”Jämställdhetslagen – en lagkommentar” i *Han, hon, den, det – Om genus och kön*. Bengt Westerberg (red.) Lund: Ekerlids Förlag. Sid. 121-146. ISBN: 91-8859-503-X.

- Davidsson, Herbert (1990), *Han hon den, genusutvecklingen i svenskan under nysvensk tid*. Lund: Lund University Press. ISBN: 91-7966-113-0.

- Einarsson, Jan (2004), *Språksociologi*, Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-03262-5.

- Erson, Eva (2006), ”Skärp dig” *språk och kön i utbildningsmiljö*, Norstedts Akademiska Förlag, Södertörns högskola. ISBN: 91-7227-461-1.

- Grünbaum, Catharina (2001), *Språkbladet*, Stockholm: Bokförlaget DN. ISBN: 91-7588-404-6.

- Hedman, Birgitta m.fl (1998), ”Vad har hänt?” i *Han, hon, den, det – Om genus och kön*, Bengt Westerberg (red.), Lund: Ekerlids Förlag. Sid. 25-53. ISBN: 91-8859-503-X.

- Himanen, Ritva (1990), ”Kvinnliga ombudsmän och manliga sjuksköterskor”. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB. ISBN: 91 7382 664 2.

- Hirdman, Yvonne (2001), *Genus – om det stabilas föränderliga former*, första upplagan. Lund: Wallin & Dalholm Boktryckeri AB. ISBN: 47-06223-1.

- Jobin, Bettina (2004), ”Svenskan är inte könsneutral” i *Språkvård* 2004:4.

- Josefsson, Gunlög (2001), ”Svensk universitetsgrammatik för nybörjare, Lund: Studentlitteratur, 2005. ISBN: 91-44-02106-2.

- Landqvist, Hans (2001), ”Han, hon, han eller hon och hon eller han – Generiska pronomen i svenskt författningsspråk” i *Språk, kön och kultur – Rapport från fjärde nordiska konferensen om språk och kön, Göteborg den 6-7 oktober 2000*, Institutionen för svenska språket, Göteborgs Universitet. ISBN: 91-87850-20-6.

- Språkdata, Göteborgs universitet (1997), *Svensk ordbok och Svensk uppslagsbok*, Norstedts Förlag AB, Norstedts Ordbok, ISBN: 91-7227-281-3.

- Svenska språknämnden (2005), *Språkriktighetsboken*, första upplagan, femte tryckningen, Nordstedts Akademiska Förlag. ISBN: 13: 978-91-7227-381-8. ISBN: 10: 91-7227-381-X.

- Teleman, Ulf (1995), ”Han, hon eller vem som helst” i *Språkvård* 1995:1.

- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik (1999), *Svenska Akademiens grammatik 2 ord*, Stockholm, Svenska Akademien, Norstedts Ordbok, första upplagan, andra tryckningen. ISBN: 91-7227-032-2.

- Walter, Göran (2000), ”Bonniers Synonymordbok”, tredje utgåvan. Stockholm: Albert Bonniers Förlag. ISBN: 91-0-056823-6.

Internetkällor

Centerpartiet, <http://www.centerpartiet.se/>

Mailkontakt: maud.klerby@centerpartiet.se 2007-05-22.

Politik A-Ö: http://www.centerpartiet.se/upload/internwebben/cro/A-O_val.pdf

Folkpartiet, <http://www.folkpartiet.se/>

Mailkontakt: mikael.persson@riksdagen.se 2007-05-14, 2007-05-21.

Partiprogram: http://www.folkpartiet.se/upload/Dokument/partiprogram_webb.pdf

Kristdemokraterna, <http://www.kristdemokraterna.se/>

Mailkontakt: jennifer.hacker@riksdagen.se 2007-05-21 och

ingrid.friman@kristdemokraterna.se 2007-05-15.

Värdig vård och omsorg:

<http://www.kristdemokraterna.se/VarPolitik/VaraViktigasteOmraden/VardOchOmsorg.aspx>

Jämställdhet: <http://www.kristdemokraterna.se/VarPolitik/Politikomraden/Jamstalldhet.aspx>

Miljöpartiet, http://mp.se/templates/Mct_77.aspx?number=326&avdnr=5

Mailkontakt: no-reply@mp.se (besvarat av Johan Schiff) 2007-05-30.

Jämställdhet: Jämställdhet som rättighet:

http://mp.se/templates/Mct_78.aspx?avdnr=12317&number=69203 och Jämställt näringsliv:

http://mp.se/templates/Mct_78.aspx?avdnr=12317&number=69200

Förnyelse av de valda församlingarna: http://mp.se/files/82000-82099/file_82014.pdf

Moderaterna, www.moderat.se

Mailkontakt: info@moderat.se 2007-05-14.

Jämställdhet:

[http://www.moderat.se/\(S\(zvzcdd55z5mgukbmhb1nruay\)\)/politik.aspx?menyid=2&politikid=29&webbid=1](http://www.moderat.se/(S(zvzcdd55z5mgukbmhb1nruay))/politik.aspx?menyid=2&politikid=29&webbid=1)

Nolltolerans mot brott: http://www.moderat.se/material/pdffiler/moderat_11799.pdf

Socialdemokraterna, http://www.socialdemokraterna.se/Templates/Start_129.aspx

Mailkontakt: socialdemokraterna@riksdagen.se 2007-05-16.

Jämställdhet: http://www.socialdemokraterna.se/Templates/Page_1984.aspx

Vänsterpartiet, <http://www.vansterpartiet.se/>

Mailkontakt: lina.hultman@riksdagen.se 2007-03-12 och vansterpartiet@riksdagen.se 2007-03-09.

Patriarkatet: <http://www.vansterpartiet.se/cs-media/xyz/000025072.pdf>

Europeiska Unionen – kapitalets union: <http://www.vansterpartiet.se/cs-media/xyz/000025072.pdf>

Bilaga 1 – Tabell 1 och Tabell 2

Så här fördelar sig antalet ord, stycken, rader, rubriker och ord i rubriker i de olika partiernas jämställdhetsplaner (Tabell 1):

	C	Fp	Kd	Mp	M	S	V
Antal ord	257	303	491	393	290	206	401
Stycken	2	7	7	12	7	4	10
Rubriker	1	4	1	2	1	1	1
Ord i rubrik	1	17	1	5	1	1	1

Och så här ser samma uppgifter ut i de texter som inte handlar om jämställdhet (Tabell 2):

	C	Fp	Kd	Mp	M	S	V
Antal ord	230	319	117	281	364	306	401
Stycken	6	8	4	8	7	7	6
Rubriker	2	5	1	1	1	2	1
Ord i rubrik	3	32	4	5	3	11	4

Bilaga 2 – Teman

Så här fördelar sig temana i respektive partis jämställdhetsplan:

Centerpartiet

- 1) Kvinna i Sverige
- 2) Grunden för ett jämställt samhälle
- 3) Alla ska...
- 4) Vad ska göras?
- 5) Centerpartiet vill

Folkpartiet

- 1) Kön/könsroller
- 2) Vad Folkpartiet vill arbeta för
- 3) Sveriges orättvisa bland kvinnor och män på arbetsmarknaden
- 4) Nycklar till mer jämställdhet
- 5) Könsroller grundläggs tidigt
- 6) Jämställdhetsplaner i förskolan
- 7) Oacceptabelt att kvinnor inte får lika lön för lika arbete
- 8) Hur arbetssituationen kan bli bättre
- 9) Hem/makt i samhället/ledande positioner
- 10) Vad Folkpartiet vill göra
- 11) Nollvision mot kvinnovåld

Kristdemokraterna

- 1) Den rationella människan
- 2) Människovärdet
- 3) Varje människa som person
- 4) Den kristna traditionens sätt att se på jämställdhet
- 5) Den svenska politiska debatten
- 6) Feminism i Sverige
- 7) Den kristdemokratiska traditionen
- 8) Det som krävs för att uppnå 7)
- 9) Förslag för jämställdhet

Miljöpartiet

- 1) Rådande könsroller
- 2) Miljöpartiet vill
- 3) Vad ett jämställt samhälle ger
- 4) Könskvotering
- 5) Föräldraledighet och barn
- 6) Miljöpartiet vill
- 7) Om pengar till ett nationellt program för att utveckla regionala innovationssystem
- 8) Kritik mot myndigheters jämställdhetstänkande
- 9) Miljöpartiet vill
- 10) Kritik mot det gemensamma synsättet

Moderaterna

- 1) Jämställdhet för moderater (frihet)
- 2) Människans rätt att vara fri

- 3) Hur det ser ut idag
- 4) Vad moderaterna vill: förändra det samhället.
- 5) Syftar tillbaka på 4) och förtydligare sociala roller/biologi
- 6) Moderaterna vill bekämpa med inte med lagstiftning
- 7) det är som påverkar varandra
- 8) Bara vi själva kan påverka våra normer/livsmönster
- 9) Vad moderaterna kan höra
- 10) Förebilder
- 11) Sammanfattning (moderat)

Socialdemokraterna

- 1) Allas rättigheter och möjligheter
- 2) Socialdemokraternas ställningstagande
- 3) Heltid/deltid
- 4) Socialdemokraterna vill (om heltid/deltid)
- 5) Ungas rätt
- 6) Mäns våld mot kvinnor
- 7) Allas ansvar

Vänsterpartiet

- 1) Patriarkatet
- 2) Utvidgning av kvinnors makt och vad det innebär
- 3) Homolojaliteten
- 4) Kvinnor som hot mot mäns makt
- 5) Det sexualiserade våldet i den manliga maktstrukturen
- 6) Våld mot kvinnors och barn
- 7) Porrindustrin
- 8) Kriminaliseringen av könsköpare
- 9) Faktorer i kvinnoförtryck
- 10) Ingen naturlag
- 11) Kampen för kvinnors rättigheter

Så här fördelar sig temana i de texter som inte handlar om jämställdhet för respektive parti:

Centerpartiet:

- 1) Centerpartiet om lärare
- 2) Centerpartiet om jämställdhet och förebilder
- 3) Centerpartiet om forskning
- 4) Centerpartiet om lokal makt i skolan
- 5) Om lärare
- 6) Centerpartiet vill, i sammanfattning.

Folkpartiet:

- 1) Skola
- 2) Läsa-skriva-räkna-garanti
- 3) Skola för konkurrenskraft
- 4) Ordningsomdöme
- 5) Folkpartiet vill – om läsa-skriva-räkna-garanti
- 6) Stödinsatser

- 7) Högre utbildning
- 8) Folkpartiet vill

Kristdemokraterna:

- 1) Dagens oro inför åldrandet
- 2) Kristdemokraterna vill
- 3) Alla människors lika rätt till vård
- 4) Kristdemokraterna vill

Miljöpartiet:

- 1) Om procentspärrar
- 2) Personval och röster
- 3) Alla bör arbeta politiskt
- 4) Folkbokföring ska utgöra grund för rösträtt
- 5) Utländska medborgare
- 6) Om barnkonventionen
- 7) Sänkt rösträttsålder
- 8) Om monarki

Moderaterna:

- 1) Om brott och vad som gör ett säkert samhälle
- 2) Alla ska vara lika inför lagen
- 3) Straffskala
- 4) Brottsoffer
- 5) Våld mot kvinnor
- 6) Moderaterna vill om poliser
- 7) Polisutbildningen
- 8) Unga brottslingar
- 9) Moderaterna vill om fängelser
- 10) Enskilda aktörer ska på prov få driva fängelser

Socialdemokraterna:

- 1) Alla människors rätt till ett arbete
- 2) Socialdemokraternas politik för fler jobb
- 3) Sveriges ekonomi
- 4) Sverige ska konkurrera med kunskap
- 5) Motto
- 6) Socialdemokraternas valmanifest
- 7) Förslag som skapar jobb

Vänsterpartiet:

- 1) EU:s beslutsformer
- 2) EU och asylpolitik
- 3) Handelspolitik
- 4) EU är ingen demokrati
- 5) Svårt skapa "europeisk identitet"
- 6) Vänsterpartiet om EU
- 7) Vänsterpartiets EU-kritiska position
- 8) Vänsterpartiets mål
- 9) Illusionen EU och Vänsterpartiet arbetar för utträde